

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER
ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ ÇAĞDAKİ ÇOCUKLARIN OYUN KONUSUNDAKİ
TOPLUMSAL-BİLİŞSEL DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ İLE OYUN
MATERYALLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yüksek Lisans Tezi

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Demet ÖNGEN

V. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Bekir ONUR

ANKARA, AĞUSTOS 1991

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Tablolar Listesi.....	iv
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
Problem.....	1
Konunun Kuramsal Temeli.....	10
Oyun Kuramları.....	12
Fazla Enerji Kuramı.....	12
Eğlence Kuramı.....	13
İçgüdü-Egzersiz Kuramı.....	14
Özünü Yineleme Kuramı.....	15
Psikoanalitik Oyun Kuramı.....	16
Çağdaş Yaklaşımlar.....	18
Piaget'in Oyun Kuramı.....	18
Oyunun Bilişsel ve Toplumsal Boyutları...	25
İlgili Araştırmalar.....	27
İKİNCİ BÖLÜM	
Araştırmanın Amacı.....	41
Araştırmanın Önemi.....	43
Araştırmanın Tanımları.....	43
Araştırma Modeli.....	45
Zaman Örneklemeye Tekniğinin Gerektirdiği Elemanlar.....	45
Zaman Örneklemeye Tekniğinin Sınırlılıkları	47
Zaman Örneklemeye Tekniğinin Yararları.....	48
Araştırma Grubu.....	48

Verilerin Toplanması.....	49
Gözlemci Etkisini En Aza İndirmek için Alınan Önlemler.....	51
Gözlem Formu.....	52
Gözlemlerin Güvenirliği.....	53
Verilerin Çözümlemesinde Kullanılan Teknikler.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM.....	55
Tekbaşına İşlevsel Oyun Davranışına İliş- kin Bulgular.....	55
Tekbaşına Yapısal Oyun Davranışına İliş- kin Bulgular.....	58
Tekbaşına-dramatik Oyun Davranışına İliş- kin Bulgular.....	59
Paralel-işlevsel Oyun Davranışına İlişkin Bulgular.....	60
Paralel-yapısal Oyun Davranışına İlişkin Bulgular.....	66
Paralel-dramatik Oyun Davranışına İlişkin Bulgular.....	74
Etkileşimsel-işlevsel oyun Davranışına İlişkin Bulgular.....	78
Etkileşimsel-yapısal Oyun Davranışına İlişkin Bulgular.....	80
Etkileşimsel-dramatik Oyun Davranışına İlişkin Bulgular.....	84
Bulguların Topluca Değerlendirilmesi.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZET, YARGI ve ÖNERİLER.....	98
KAYNAKÇA.....	103
EKLER	
EK-1. Gözlem Formu.....	110
EK-2. Cochran's Q Testi Sonuçları.....	111

TABLÖLÄR

TABLÖLÄR

	Sayfa
1. Araştırma Grubunu Oluşturan Çocuk- ların Yaşa ve Cinsiyete göre Dağılımı....	49
2. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Tekbaşına- İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	56
3. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Tekbaşına- İşlevsel Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	57
4. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Tekbaşına- Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	59
5. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	61
6. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- İşlevsel Oyun Davranışında Materyallerin Z Testine Göre Karşılaştırılması.....	62
7. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	63
8. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- İşlevsel Oyun Davranışında Materyallerin Z Testine Göre Karşılaştırılması.....	64
9. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyal-	

lerine Dağılımı.....	65
10. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	66
11. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışında Materyallerin Z Testine Göre Karşılaştırılması.....	67
12. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	68
13. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	69
14. 5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	70
15. 5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	71
16. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine dağılımı.....	72
17. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- Yapısal Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	73
18. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	74
19. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin	

Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	75
20. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel- Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	76
21. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel- Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre karşılaştırılması.....	77
22. 3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşim- sel-İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı.....	79
23. 5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	81
24. 5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel Yapısal Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	82
25. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşim- sel-Yapısal Oyun Materyallerine Dağılımı.	83
26. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşim- sel-Yapısal Oyun Davranışında Materyal- lerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması...	84
27. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel- Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyal- lerine Dağılımı.....	85
28. 3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel- Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z-testine Göre Karşılaştırılması.....	86
29. 5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyel- lerine Dağılımı.....	87

30. 5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması.....	88
31. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı.....	89
32. 5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması...	90

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

PROBLEM

Oyun, antropoloji, biyoloji, çocuk gelişimi, eğitim, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok alandan araştırmacının ilgisini çekmesine karşın, 1965'lere kadar bilimde organize bir ilgi odağı oluşturmamıştı. Margeret Lowenfield, 1935 yılında yazdığı **Çocuklukta Oyun** adlı kitabında insan yaşamının hiçbir özelliğine çocukların oyunları kadar az ilgi gösterilmediğini belirtmiştir. 1965'lerden sonra ise olgunlaşma ve büyüklerin sosyo-kültürel dünyasında yaşamayı öğrenme sürecinde yardımcı olunması gereken kişilikler olarak görülen çocukların dünyasında "oyun" olgusuna bilimsel ilgi artmıştır.

Çocuklara gösterilen ilgi ve oyunun önemi konusunda artan bilince karşın oyunun tanımı ve çocuğun oyun için gereksinim duyduğu materyallerin ne olduğu konusunda tam olarak bir sonuca varılmış değildir. Bu belirsizliğin bir bölümü "oyun" ve "iş" arasındaki ayırımdan kaynaklanmaktadır. İş yararlı iken, oyun zararlı olarak kabul edilmese bile şu veya bu şekilde sorgulanmaktadır. Günümüzde halâ bu düşünceyi taşıyanlara Montessori'nin (1870-1952) "Oyun çocuğun işidir" sözü hatırlatılmalıdır.

Oyun genel anlamıyla, sonucu düşünülmeden, herhangi bir amaca ulaşmaktan çok zevk almak amacıyla girilen, görünürde pratik bir sonucu olmayan etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Daha dar anlamıyla,, önceden belirlenen kurallara göre yürütülen ve yarışmacıların gücüne, becerisine veya şansına bağlı olarak bir sonuca ulaşan etkinlik anlamına gelmektedir. Parten ve Moore tarafından küçük Çocuklar, Helanko ve May tarafından ergenler üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar birleştirildiğinde, oyunun bireysel, kendiliğinden ve imgelem gücüne dayanan etkinliklerden grup içinde ve kurallarla düzenlenen yarışma tipindeki etkinliklere doğru bir gelişme gösterdiği ortaya çıkmaktadır (Gabriel, 1969).

İnsanlık tarihi kadar eski olan çocuk oyunlarında her çağda ve her toplumda oyuncağa gereksinim duyulmuştur. Eski Mısır'da çocukların tahtadan yapılmış bebekler ve timsahlarla oynadıkları, Romalı çocuklarını çember çevirmekten, araba ve top oyunlarından hoşlandıkları bilinmektedir. Eski Girit uygarlığının kalıntılarında bebeklere, oyuncak ev eşyalarına rastlanmıştır. Eski Çin kaynaklarına göre uçurtmanın 3000 yılı aşkın geçmişi vardır (Seyrek; Sun, 1985). Milattan 1100 yıl kadar önce Pers İmparatorluğunda itilen ve çekilen hayvan oyuncakları ilk oyuncak örnekleri arasında sayılmaktadır (Yavuzer, 1981).

Bazı yazarlar oyuncak ve oyun araç ve gerecini birbirinden ayırt etmektedirler. Boratan bunların farkını vurgularken şöyle demektedir;

"Oyuncak, kendisi tek başına oyunu sağlayan nesnedir. Topaçla çocuk tek başına oynayabilir; topaç, bu bakıma, bir oyuncaktır. Bebek de, araba da, çember de öyle. Ama, topaç olsun, çember olsun, ayrıca birer oyun aracı'dır. İki çocuk topaç döndürme yarışı ya da çemberle koşu yaptıklarında, çember ve topaç oyuncaktan fazla bir nitelik almış olurlar. Bazı gereçler ise, halk bilimi açısından, sadece "oyun aracı" sayılırlar; bilye, aşık gibi. Bunlar tek başlarına oyunu oluşturmazlar, sadece oyunda kullanılırlar" (Boratan 1973. s.300)

And da oyuncağın tanımını şu şekilde yapmaktadır;

"Oyun araç-gereçlerinden donatımından başka bir de oyuncak vardır. Kimi oyuncak çocuğun kendi başına oynayabildiği, kimi ise, başka çocuklarla paylaşabildiği, öyle ki kimi durumda bu oyuncakla belirli kuralları olan oyunların oynanabileceği bir araçtır" (And, 1974. s.144).

Bazı kişiler oyuncağın öneminden o kadar çok etkilenmişlerdir ki, çocuğa sunulan tüm oyun materyallerinin eğitici olmasını yani belirli becerileri ve kavramları öğretmek için tasarımlanmış olmasını isterler. Ancak çocuğa sunulan her materyalin eğitici olması gelişim için gerekli geniş bir deneyim alanından çocuğun yoksun bırakılmasıdır. Bu durum, yaşamda her şeyin işe yarar, pratik olması,

buna karşılık estetik olarak arzu edilen, yaşama renk katan unsurların reddedilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Büyüyen bir çocuğun oyununda bulunan zevk ve eğlence gibi psikolojik gereksinimler gözardı edilemez. Bu nedenle çocuğun gereksinim duyduğu oyuncaklar sadece eğitici tipteki oyuncaklar değildir (Hartley ve Frank, 1952).

Çocuğun oyun oynarken birincil olarak aradığı düş gücünü kullanabilme şansına sahip olması ve kendisine bir oyun dünyası yaratabilmesidir. Çocuk imgelem gücünü kullanıp fantaziler yaratabilmek ve bunları somut oyun nesnelere dönüştürmek için materyallere gereksinim duyar. Böylece imgelemine disipline etmesini ve özel fantazilerini yontmasını öğrenir (Hartley ve Goldenson, 1970.)

Çocukların oyunları izlendiğinde, konuşma, ses efektleri, benliğin imgesel olarak kullanılması, oyun materyalleri ve oyuncakların manipulasyonu gibi birçok olguyla karşılaşmak olasıdır. Dışarıdan gözlenebilen bu davranışlar yoğun duyguları, bilinçaltı istek ve fantazileri, arketipik kahramanlar ve konular etrafında dönem senaryoları içeren çok daha karmaşık olguların sadece bir taslağıdır. Çocuk oyunlarının dış yapısına bakarak içsel yapıların gerçekleştirilmesine olanak tanıyan yaratıcı süreçleri tam olarak anlamının olası olmamasına karşın, çocuğun oyun nesnelere manipule etmesi oyunun yapısı ve amacıyla yakından ilgilidir.

Bu nedenle çocuğun simgesel tasarımlarına ve oyun etkinlikleri sırasında kullandığı materyallere yöneltilen oyunun anlaşılmasında anahtar ögeyi oluşturmaktadır (Cohen, 1987).

Neubauer'in (1987) aktardığına göre Freud çocuğun imgelemindeki nesne ve olgularla gerçek dünyanın somut ve görülebilen nesnelere arasında bağ kurmaktan hoşlandığını belirtmektedir. Haz ilkesini izleyerek içselleştirilmiş simgelerin gerçek dünyadaki karşılıklarıyla bağıntısını kurma isteği çocuk oyunlarının en şiddetli dürtüsünü oluşturmaktadır.

Genellikle zihin dünyasıyla dış dünya arasındaki bağ oyunun içeriğini belirlemektedir. Bir oyun etkinliğinin başlangıcında çocuk, fantazilerini dışsallaştırmak ve onları gerçek yaşama aktarmak istemektedir. Fakat fantazilerle, cansız nesnelere arasında bağ kurma süreci bazen beklenmeyen ve bozucu yönde oyunun akışını değiştirmektedir. Belli bir aşamaya gelen çocuğun başlattığı oyunu bitirilebilmesi için önceden belirlenmiş tek bir yol bulunmaktadır. Bu önceden belirlenmiş yol belli bir kültürel normun veya bilinçaltındaki isteklerin doyurulmasına bağlı olabilir. Fantazi sürecine belli bir noktaya gelindiğinde son verilebilmektedir. Fakat oyunda ortamın gerektirdikleri çocuğu istemeyerek ve bilinçaltından da olsa kaygıya itebilmektedir (Erikson, 1963). Çocuğun bulunduğu ortamdaki oyun

materyalleri ve oyunun akan giden süreci kaygı doğursa da, çocuğun başlattığı etkinliği bitirmesi için zorlayıcı bir etki yapmaktadır (Cohen, 1987).

Vygotsky, dışsal materyallerle içsel zihin süreçleri arasındaki ilişkiyi anlamanın oyun olgusunun anlaşılmasında önem taşıdığını vurgulamaktadır. Çocuk oyunlarının anlamının ve yapısının anlaşılması yetişkinlerin sadece neden-sonuç algısının mantığıyla olası değildir. Vygotsky, çocuk oyunlarındaki süreçlerin sadece bilişsel yönü olmadığını; oyun için çocuğa sunulan materyaller gibi çevresel koşulların ve duygusal durumların oyunun temelini oluşturduğunu ileri sürmektedir (Cohen, 1987).

Piaget (1962) de kuramsal ve deneysel çalışmalarında oyunun belirli koşulların yol açtığı bir dizi kural tarafından yönlendirildiğine işaret etmektedir.

Yetişkin mantığı nesnelere işlevlerine göre gözönüne alınmasını öngörür. Örneğin sadece inşa etkinliği için kullanılan bir çekiçle, yıkıcı amaçlar için kullanılan silah arasında bir ilişki yoktur. Fakat oyun oynayan çocuk nesnelere birincil olarak biçim açısından algılamaktadır. Dört yaşında bir çocuk plastik bir çekiçi arkadaşına doğrultmakta ve avcı olduğunu söylemektedir. Gerçek nesne ile simgesel olarak kullandığı nesne biçim açısından

oldukça benzerdir. Ancak çekicin silah olarak kullanılması yetişkinler tarafından önceden beklenen bir davranış değildir. Bir nesne gerçek işlevi doğrultusunda kullanılmadığında veya belirli özellikler o nesneye atfedildiğinde bu nesne zihinsel bir dönüşümden geçmektedir. Oyun bağlamı içinde çocuk artık elinde bir silah olduğuna inanmaktadır. Elindeki nesnenin bir çekiç olduğu gerçeği önemini yitirmiştir (Cohen, 1987).

Oyun etkinlikleri sırasında ortaya çıkan dönüşümlerin üç bileşeni bulunmaktadır. Birincisi salt simgesel bileşendir. Oyun oynayan çocuk oyun etkinliğini başlatan veya sürdüren bir nesneyi veya oyuncağı imgeleminde canlandırır. İkinci bileşen, çocuğun oyun ortamında olan materyallerin fiziksel doğasıdır. Çocuklar imgelemlerine ister uysun ister uymasın ortamlarında bulunan materyallerle oynarlar. Üçüncü bileşen, çocuğun oyun ortamında bulunan nesnelere imgeleminde canlandırdıkları ile birleştirme yeteneği olan bağ kurma sürecidir (Cohen, 1987).

Materyallerin oyunda kullanılması çeşitli düzeylerde gerçekleşmektedir. En basit düzeyde nesnenin fiziksel özellikleri eylemlere yön vermektedir. Örneğin çingırağın kavranıp sallanmasında olduğu gibi. Çingırak ile bir başka nesne arasında ilişki kurulması söz konusu olmadığı gibi çingırağın bir başka nesne gibi oynanması için

de enerji yatırımı yoktur. Oyunun en ileri düzeyinde ise bir nesnenin tasarımı simgesel şema ile birleştirilmektedir. Oyun akışı içinde bir nesne anlamını birçok kereler değiştirebilmektedir (Cohen, 1987).

Çocuklar bir nesneyi imgelemlerinde canlandırdıkları nesne yerine kullandıklarında, özellikle dört yaşın altında nesnenin fiziksel özellikleriyle zihinsel tasarımı arasında benzerlik çok önemlidir. Dört yaşının altında birçok çocuk fiziksel karşılığı olmayan düşsel bir diş fırçasıyla dişlerini fırçalar gibi yapamaz (Cohen, 1987).

Küçük yaşlarda biçim benzerliğini gerekli kılan sadece bilişsel bir yeteneksizlik sorunu değildir. Aynı zamanda çocuk nesnenin oyunu için uygun olduğunu düşünmelidir. Bir nesnenin oyun için uygun materyal olarak görülmesi, çocuk rolünün kültürel olarak belirlenmiş normlarını ve çocuğun bilişsel düzeyine dayanmayan çevresiyle olan ilişkilerini içermektedir. Bazı tip nesnelere dönüştürümü destekler niteliktedir. Çocuk bir nesneyi kendi oyun kavramıyla ilişkili, belirli bir anlamı olan oyun materyali olarak algılamalıdır. Eğer bir nesne zihindeki tasarımlardan çok uzaksa veya kavramsal olarak oyun şemasına alınan nesnelere farklıysa, çocuk hiçbir zaman o nesneyi oyununda kullanmayacaktır (El Konin 1966).

Göncü, oyunun gelişmesini sağlayan öğelere değinirken oyun ortamının önemini şu şekilde vurgulamaktadır;

"Gelişim farkları çocuklara uygun oyun ortamlarının çocukların yaşına göre değişmesini gerektirir. Her şeyden önce çocuğun içinde yaşadığı somut ortam çocuğun oyununu etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkar. Örneğin çocuğa verilen oyuncakla oyun biçimi arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Çok küçük çocuklar için bir kamyon gibi tasarlanmış oyuncaklar yararlı olabilirken anaokulu yaşındaki çocuklar için herhangi bir amaç için kullanılabilecek malzemeler yararlı olabilir. Örneğin iki yaşındaki bir çocuk için bebek evi yararlı olabilirken beş yaşındaki bir çocuğa karton bir kutu daha anlamlı gelebilir." (Göncü, 1991, s.8).

Çocukların toplumsal etkileşimlerinin çoğu oyun alanlarında gerçekleşmekte ve çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü herhangi başka bir etkinlikten çok oyun oynayarak geçirmektedirler. Çocuğun bilişsel, psikososyal ve fiziksel gelişiminde önemli bir yeri olan oyun etkinlikleri üzerinde kültür, yaş ve sosyo-ekonomik düzey gibi çeşitli etkenler etkili olmaktadır. Bu etkenlerin yanısıra, De Stefano ve Mueller (1982), bilişsel ve toplumsal davranışların eşgüdümünün iki yaşından itibaren sağlanmasıyla, çocukların kendilerine sunulan oyun materyallerine bağlı olarak davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Önceki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi çocuğun dünyasında oyun materyallerinin önemi büyüktür. Uygun oyun materyallerine mümkün olduğu kadar erken yaşta ulaşmanın gelişimsel önemi nedeniyle okul öncesi çocukların oyun etkinlikleri içinde ortaya koydukları toplumsal bilişsel davranışlarla oyun materyalleri arasındaki ilişki bu araştırmanın problemi olarak ele alınmıştır.

KONUNUN KURAMSAL TEMELİ

Çocukların oynadığı oyunların bir listesini yapmak ve bunları sınıflamak zor olduğu kadar, "oyun" sözcüğünün tanımını yapmak da zordur. Buna karşın "Çocuklar oyun oynuyorlar" dendiği zaman bununla ne demek istenildiği herkes tarafından anlaşılır. Rubin ve arkadaşlarına (1983) göre oyunu tanımlamak için birbiriyle örtüşen değişik ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler arttığı oranda herhangi bir etkinliğin oyun olarak nitelenmesi kolaylaşmaktadır.

Rubin, Fein ve Vandenberg (1983) tarafından oyun etkinliklerinin ayırıcı özellikleri olarak aşağıdakiler belirlenmiştir:

1. Oyun, kendi yararı için gerçekleştirilen bir etkinliktir. Temel bedensel gereksinimler, dış kurallar veya sosyal yaptırımlar nedeniyle gerçekleşmez.

2. Oyunda ilgi odağı neye ulaşılacağından çok nasıl ulaşılacağıdır. Çocuk davranışın sonuçlarından çok davranışın ortaya konulmasıyla ilgilidir.

3. Oyun araştırma etkinliklerinden farklıdır. Araştırma etkinliklerinde "Bu nesne nedir?" ve "Ne işe yarar?" soruları eylemlere yön verirken, oyunda "Ben bu nesne ile ne yapabilirim?" sorusu yol göstericidir.

4. Oyun yalandan yapma/taklit ve gerçeğe uygun olmama ile karakterizedir. Oyun etkinlikleri ciddi olarak yütürülmemekte, fakat -miş gibi yapma özelliği taşımaktadır.

5. Oyun dışarıdan yüklenmiş kurallardan bağımsızdır.

6. Hayal kurma ile karşılaştırıldığında oyunda çocuğun aktif katılımı söz konusudur.

Bu özelliklere ek olarak Krasnar ve Pepler tarafından olan şunlar da önerilmektedir:

7. Oyunda davranışlar esneklik göstermektedir. Davranışın gerek yapısında gerek bağlamında değişiklikler söz konusudur.

8. Oyunda başat olan olumlu duygulardır. Oyun çocuk için zevkli ve eğlencelidir(Smith ve ark., 1985).

OYUN KURAMLARI

Çocukların oyunlarını açıklamak amacıyla- konunun tüm yönlerini kapsamayan-birçok kuram ortaya atılmıştır. Bu kuramlardan hiçbiri niçin oynandığını açıklamak için tek başına yeterli olmasa da modern psikolojinin bulgularıyla uyum içinde olan yönlere sahiptirler. Bu nedenle ilk önce eski kuramlara yer verilecek, daha sonra ise gözlemlerin yürütülmesinde ve bulguların yorumlanmasında temel alınan Piaget'nin oyun kuramı üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır.

1. Fazla Enerji Kuramı: Çocuklar ve yavru hayvanlar enerjilerini yaşamlarını sürdürmek veya soylarının devamını sağlamak için harcamak zorunda olmamaları nedeniyle oyunla açığa vurulan fazla enerjiye sahiptirler. Bu kuram, beden enerjisinin gereksinimlerin giderilmesi için düzenlendiği fikrine dayanmaktadır. Ayrıca geriye kalan enerjimizi kanalize ettiğimiz, temel psikolojik gereksinimler olarak nitelendirilen bireylere dışarıdan yüklenmiş hedefler de bulunmaktadır. Buna karşılık çocuklar ayrıcalıklı bir durumdadır; yetişkinler onların fiziksel ve psikolojik gereksinimlerini giderirler. Böylece yetişkinlere oranla kullanabilecekleri daha fazla enerjiye sahip olan çocuklar oyun oynarlar(Gabriel, 1969).

19.yüzyıl endüstri toplumunun düşünce ve tutumlarını yansıtan bu kuram oyunu bir dereceye

kadar hoş karşılamakta fakat aynı zamanda endüstri sürecine kanalize edilmesi gereken boş yere harcanmış enerji olarak kabul etmektedir. Ancak yetişkinlerin sanatsal etkinliklere girme eğilimleriyle çocukların oyun oynama dürtüleri arasında bağ kuran Alman şairi Schiller (17-59-1805), gerek oyunda gerekse sanatla özgürlük ve kendiliğindenlik öğelerini görmüştür. Schiller, bir kimsenin oyun oynaması için fazla enerjiye gereksinim duyduğunu söylemektedir. Öte yandan oyunu "gereksiz" olarak nitelemenin tersine insanın "asaletinin " ifadesi olarak tanımlamakta ve "Kişi oyun oynadığı zaman insan olduğunun ayırdımına varır." demektedir.

2. Eğlence Kuramı: Kaynağı Alman filozofu Moritz Lazarus'a (1824-1909) dayanan bu kuram Patrick tarafından genişletilmiş ve kurama geçerlilik kazandırılmıştır;

Toplum sanayileştikçe insanlar işlerinde makinalar kullanır ve el göz koordinasyonu becerisini içeren küçük hareketler yaparlar. Bu hareketler büyük eylemler gerektiren tarım işinden farklılık gösterir. Sonuç olarak sanayileşmiş bir toplumda bireyin bedeninin belirli bölümleri aşırı derecede yoruluyorsa da bir bütün olarak bedeninde enerji fazlası bulunur. Bu fazla enerji ise çocukların ve yetişkinlerin tüm beden hareketlerini içeren oyun etkinliklerinde ifadesini bulur (Gabriel, 1969).

Eğlence kuramı yetişkinlerin boş zaman etkinliklerini açıklamak için kullanılmaktadır: Tatillerinde dağlara tırmanan akademisyenlerin, kamp yapan, bisiklete binen öğrencilerin, golf oynayan ve balığa çıkan devlet adamlarının eylemleri bu kuramı destekler görünmektedir.

Fazla enerji kuramı enerjinin depolonmasını, eğlence kuramı ise tüketilmesini vurgular. Bu iki kuram birbiriyle çelişiyor gibi görünse de farklı şekillerde de olsa oyunu ortaya çıkaran güç olarak fazla enerjiyi sorumlu tutarlar. Ancak eğlence kuramı oyunu boşa harcanmış zaman olarak görmemesi ve oyunun yapıcılığını vurgulaması açısından modern psikolojinin bulgularıyla uyum içindedir.

3. İçgüdü-egzersiz Kuramı: İnsanların ve hayvanların savunma, beslenme ve türün üremesi gibi temel olarak koruyucu amaçlara hizmet eden, doğuştan getirdikleri içgüdüleri vardır. Böcekler gibi evrim ölçeğinin alt basamaklarında bulunan yaratıkların yaşamlarını sürdürme amacına hizmet eden, davranışları doğumdan hemen sonra başlamaktadır. Evrim ölçeğinin daha üst basamağında olan hayvanlarda emme, yutma, yakalama gibi içgüdüsel davranışlar doğumdan hemen sonra ortaya çıkmasına karşılık, diğer davranışlar daha sonra olgunlaşmaktadır. Bu davranışlar ilk yapıldıklarında kusursuz değildir. Fakat yetersizlikler, öğrenme kapasitesiyle ve deneme ile yetkinliğe ulaşır (Gabriel, 1969).

Karl Groos'un bu kuramı hem iç-güdü egzersiz kuramı, hem de hazırlayıcı kuram olarak adlandırılmaktadır. Groos'a göre oyun iki açıdan hazırlayıcı olmaktadır; Oyun genel olarak bedensel becerilerin geliştirilmesini ve eşgüdümünü içermektedir. Daha özgül olarak ise bir çocuğun büyüdüğü zaman yerine getireceği rolleri denemesi için ortam sağlamaktadır.

Kısaca özetlenecek olursa, Groos'un kuramında oyun, çocuğun bedensel aktivitelerde esneklik ve beceri kazandığı, fiziksel ve sosyal çevre ile başa çıkabilmek için deneyim edindiği yollardan birisi olması açısından hazırlayıcı olarak nitelenmektedir. Groos'un en büyük katkısı, oyun olgusunun psikofizyolojik olgunlaşmanın yasaları kullanılmaksızın açıklanamayacağını anlamasıdır. Diğer bir anlatımla Groos, oyunda düşünce ve aktivitelerin gelişmesi olgusunu görmüştür (Piaget, 1962).

4. Özünü Yineleme Kuramı: Çocuğun gelişimiyle toplumun evrimi arasında bir ilişki kuran Stanley Hall (1846-1924) çocukların oynadığı oyunların yaşlara göre bir evre düzeni oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu evreler, insanın evrim sürecindeki sıraya göre birbirini izlemektedir. Emekleyen bebekler insanların el ve ayaklarıyla dört ayak üzerinde yürüdükleri ilkel nesillerini; çamurla oynayan, saklambaç oynayan çocuk mağara adamının deneyimlerini; kovboyculuk oynayan çocuklar ise avcı

ve döğüşçü insanı yeniden canlandırırılar. Oyunun işlevi çocuğu bu tür ilkel davranış kalıntılarından arındırmaktır. Birey yaşamı boyunca daha önce kendi türünün geçirmiş olduğu gelişme seyrinin aynını geçirmekte ve üyesi olacağı endüstri toplumu tarafından temsil edilen sosyal evrimin en üst basamağına ulaşmaktadır (Gabriel, 1969).

Roberts, Arth ve Bush tarafından yürütölen ampirik çalışmalar çocuk oyunlarının Hall tarafından öne süröldüğü şekilde evrimsel bir sıra izlemediğini göstermiştir. Oyunların birçok belirleyicileri vardır: Toplumun endüstri veya tarım nitelikli olmasına bağılı olarak genel yapısı, yerel koşullar, içinde bulunulan mevsim, önemli ulusal olaylar, kültürün genel yapısı, çocuğun dayanmak zorunda olduğu stres düzeyi veya cinsiyet gibi (Gabriel, 1969).

5. Psikoanalitik Oyun kuramı :

Freud, çocukların oyunlarına ilişkin belirli bir kuram geliştirmemiştir. Oyunu, çocuğun sevincini, nefretini, saldırganlığını sergilediğı, duygusal problemleri hakkında ipuçları elde edebileceğimiz bir olgu olarak görmektedir (Isenberg ve Quisenberg, 1988). Tüm bireylerin, özellikle çocukların kendilerini çaresiz, bağımlı hissettikleri, büyük güçlerle başa çıkma konusunda yetersiz ve tehdit edici deneyimlerin baskısı altında oldukları yaşantıları olmaktadır. Oyun çatışmalardan ve gerçek yaşamın

hayal kırıklıklarından geçici de olsa uzaklaşmayı sağlamakta ve çocuğun kendisini güçlü hissetmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca oyun oynarken, zevk veren etkinlikleri tekrar tekrar yapma veya başka ortamlarda yasak olabilecek içtepileri ifade etme şansı da elde edilmektedir (Solnit, 1987).

Saldırgan eğilimler bloklardan inşa edilmiş kulelerin yıkılmasıyla ve oyuncak bir bebeğin tekmelenmesiyle boşalım bulabilir. Bu tür yıkıcı davranışlara birçok yetişkin kırık pencereleri, yırtık kitapları ve yaralanmaları engelleyeceği beklentisiyle katlanmaktadır. Canavarlarla korkutulan çocuklar, kendileri canavar gibi davranıp küçük kardeşlerini korkuturlar. Anababa kısıtlamalarının adil olmadığını düşünen çocuk oyuncak bebeğini azarlarken aynı davranışları benimsemektedir. Böylece kaygı yaratan durumlar simgesel olarak tersine çevrilebilir (Smith ve ark., 1985).

Moran (1987) çocuğun duyduğu sözcükleri yinelemesi, aynı oyunu tekrar tekrar oynaması ve aynı masalı birçok kez dinlemesindeki zevki açıklamak için Freud'un kuramındaki zevk ilkesine başvurduğunu belirtmektedir. Bu tekrarlar çocuğa içinde yaşadığı dünyanın durağan ve yordanabilir olduğu konusunda güvence vermektedir. Çünkü;

"Çocuklar pasif olarak edineceklerini, aktif olarak giriştikleri deneyimler yoluyla çok

daha etkili bir şekilde kazanmaktadırlar. Her yeni deneyim, çocukların arayış içinde oldukları ustaklarını güçlendirmektedir" (Freud, 1953. s,35.).

Freud, çocuk oyunlarındaki tekrar ögesini vurgularken, Erikson da "ego-gücü" üzerinde durmaktadır: Kendisini zedelenmiş hisseden çocuk kendi dünyasına dönmekte ve gücünü kontrol edebileceği nesnelere üzerinde deneyerek gerçek yaşamın güçlükleriyle başa çıkmak için toplamaktadır (Hughes ve Noppe, 1985).

6. ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR

a. PIAGETİNİN OYUN KURAMI

Oyunu açıklamak amacıyla birçok kuramın ortaya atılması bu olgunun anlaşılmasının zor olduğunun açık bir göstergesidir. Piaget'ye (1962) göre bu güçlüğün nedeni, oyunu ayrı bir işlev olarak göz önüne alma eğilimidir. Küçük çocukların dünyasında oyunun egemen olması sadece oyun dünyasına özgü nedenlerle açıklanamaz, yetişkinlik evresine göre zihinsel gelişimin başlarında olan insan davranış ve düşüncesinin daha az dengede olması gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Piaget, kendi geliştirmiş olduğu bilişsel gelişim kuramındaki evreler doğrultusunda alıştırmalı oyun, simgesel oyun ve kurallı oyun olmak üzere

ardışık bir sıra izleyen üç çeşit oyun belirlemiştir (Eckler ve Weininger, 1988).

Devinimsel eylemler ve yinelemeler alıştırmalı oyunların en belirgin özelliğidir. Bakma, emme, elleri açıp kapama gibi basit davranışlar devinimsel eylemlerdir. İlk önceleri uyma davranışında bulunan çocuk bu devinimsel eylemlerden bir süre sonra zevk almaya başlar. İşlevsel eğlence için bedensel eylemler yinelenir. Böylece çocuk alıştırma yaparak eylemlerini tam olarak öğrenir. Bebeğin öğrenilmiş hareketleri yinelemesi, bedensel yeteneklerini denemesi hoş zaman geçirmek isteğinden kaynaklanmaktadır. (Yawkey, 1977).

Alıştırmalı oyunun ilk ön koşulu, beden, nesnelere ya da devinimlerin incelenmesi ve farkına varılmasıdır. İkinci ön koşul uzmanlaşmadır. Bebek gerek kendi bedeni gerekse çevresindeki nesnelere üzerinde bir dizi devinimsel eylemde bulunması sonucu uzmanlaşır ve eylem ya da devinim ard arda yinelenir (Yawkey, 1977).

Duyusal-devinim evresinde alıştırmalı oyun, oyunun basit biçimi ise de yaşamın ilk iki yılına özgü bir oyun biçimi değildir. Yeni bir beceride uzmanlaşma söz konusu olduğunda alıştırmalı oyun sergilenmektedir. Küçük çocukta olduğu gibi büyük çocuk için de tek amaç eylemin yinelenerek kullanımı ve eylemde uzmanlaşmadan kaynaklanan eğlencedir (Piaget, 1962).

Alıştırmalı oyunlar gelişim sırasına göre üçe ayrılmaktadır:

1. Basit alıştırma oyunları: Atma, çekme, itme, doldurma, boşaltma, kırma, parçaları bir araya getirme gibi duyusal devinimsel davranışlar basit alıştırma oyunlardır.

2. Raslantısal bileşimler: Çocuk uzmanlaşmış olduğu eylemlerle rastlantısal bileşimler sergiler. Bu tür oyunlar bilye, sayı boncukları, küpler gibi yeni oyuncaklarla tanışınca ortaya çıkar. Örneğin boncukları yanyana dizmek gibi.

3. Amaçlı bileşimler: Başlangıçta amaçsız olan atlama davranışı daha sonra uzağa atlama, tersinden atlama gibi amaçlı eylemlere dönüşebilir (Piaget, 1962).

Alıştırmalı oyunlar ve simgesel oyunlar arasında kesin bir çizgi çizmek güç olmakla birlikte, simgesel imgelem oyunun aracı olduğunda simgesel oyundan sözedilmektedir. Alıştırmalı oyunda çocuk duyusal-devinimsel ve bilişsel yeteneklerini güçlendirmeye olanak sağlayan işlevsel özümleme alıştırmaları yapar. Simgesel oyunda ise gerçeklik çocuğun kendi istek ve ilgilerine özümlemektedir (Piaget, 1962).

İki-oniki yaşları arasında yayılan simgesel oyun dönemi üç evreden oluşmaktadır. Birinci evrenin üç alt evresi, ikinci ve üçüncü evrelerin belirlenmiş alt ^{evreleri} olmakla birlikte bunlar daha çok simgesel oyunun ileri özelliklerini göstermektedir (Yawkey, 1977).

Simge ve taklit şemaları birinci evrenin ilk alt evresinin özellikleridir. Çocuk başkalarının etkinliklerini gözler ve taklit eder. Örneğin anneyi telefon ederken taklit eden çocuk telefon etmede söz konusu devinimsel şemaları kullanarak taklitle oyunu sürdürür (Yawkey, 1977).

Üçüncü alt evrede simgesel oyun çok karmaşık bir özellik almaktadır. Burada, simgeler değişik bileşimler biçiminde gelişmektedir: yalın bileşimler, dengeleyici bileşimler, ayıklayıcı bileşimler ve simgesel bileşimleri önceden yapma. Yalın bileşimlerde gerçek oyun olayları oluşmaya başlayarak rol yapmalarda zenginleşme ve boyutlarında artma gözlenir. Örneğin çocuğun bebeğine sokağı göstererek sokakta gördüklerini anlatması. Dengeleyici bileşimlerde ise çocuk zevk almaktan çok gerçeği düzeltmek için gerçeği yeniden yaratır. Örneğin kibritle oynaması yasaklanan çocuğun yanmış kibritle yakma taklidi yapması gibi. Ayıklayıcı bileşimlerde çocuk hoş olmayan bir durumu rol yaparak yeniden yaşar ve hoş olmayan durumdan kurtulur. Örneğin doktor olma yoluyla daha önce hasta olarak yaşadığı sahneyi, daha güvenceli bir rolle yeniden yaşar.

Simgesel bileşimleri önceden yapmada özellikle tamamlanmayan eylemler düşsel arkadaş ya da oyuncak aracılığıyla olası tehlikeli sonuçlara karşı uyarıda bulunulur. Örneğin "Bebegim camlara dikkat etmediği için ayağını kesti." gibi (Piaget, 1962).

İkinci evrede olaylar ve roller bir düzenlilik içindedir ve mantıksal bir sıra izlemektedir. Gerçeği görüntüleme isteği ve ilgisi artmıştır; çocuk oyunda kullanacağı nesnelere ayrıntılarına dikkat etmeye başlar. Örneğin, evcilik oynayan çocuklar önceden kişileri ve eşyaları belirleyerek iş bölümü yaparlar ve buna uyarlar (Yawkey, 1977).

Üçüncü evrede toplumsallaşmada artma ve simgelemede azalma görülmektedir. Yedi-sekiz yaşlarında başlayan bu dönemde simgesel oyun evrimini tamamlayarak kurallı oyun etkinliklerine dönüşür. (Yawkey, 1977).

Piaget kurallı oyunları ve oyun kuralları karşısında çocukların tutumlarını **Çocuğun Ahlak Yargısı** adlı monografisinde incelemiştir. Erken işlem öncesindeki çocukların oyunları tamamen bireyseldir ve henüz özel fantazilerle birleşmeyen kalıplaşmış davranışların tekrarını içermektedir. Bu kalıplaşmış davranışlar bir çeşit ön kuralı temsil etmektedir, tam bir kural olarak kabul edilmezler. Çünkü çocuğun bilincinde bu kurallara bağlı olma anlayışı yoktur. Geç işlem öncesi dönemdeki çocuklar ise birbirlerini

taklit etme yoluyla oyunlarını oluşturup, durumun toplumsal yönlerinden zevk almaya başlarlar. Kesin, değişmez ve büyüklerin mistik otoritesinden kaynaklanmış olarak algılanan kuralları birbirlerinden öğrenirler. Zihinsel gelişim ve akran gruplarıyla etkileşim sonucu bu kurallar özümlemektedir (Wright ve Croxen, 1965).

Piaget'nin formulasyonlarının yanısıra simgesel oyunun gelişimine ilişkin birbirleriyle gelişen iki kuramsal model Fein , Bretherton ve Nelson tarafından önerilmiştir. Fein'in duygusal modelinde (affective model of pretense) simgesel oyun, mantıksal düşünceden çok sezgisel düşüncenin bir ürünüdür. Duygusal anlam taşıyan çocuk yaşantılarının ifadesinden, yeniden yapılanmasından ve yeniden yorumlanmasından çocuğun sezgisel yönü sorumludur; içsel, öznel ve duygusal yaşantıları sezgisel düşünce düzenlemektedir. Sezgisel düşüncenin bu düzenleyici işlevi simgesel oyunun önceden kestirilemeyen yapısında, icat edilen temalarında ve değişen duygusal niteliğinde açıktır. Olgu tasarımı modelinde (event representation) ise, insanlarla ve nesnelere ilişkileri kapsayan dışsal, nesnel yaşamı mantıksal düşüncenin düzenlediği ileri sürülmektedir. Göncü'nün (1989) görüşüne göre duygusal ve olgu tasarımı kuramları birbirleriyle ters düşmemektedir. Sosyal oyunun gelişimi incelendiğinde bu kuramların birbirlerini tamamladıkları görülür. Çocuklar sosyal oyuna duygusal kuramın öne sürdüğü gibi kişisel

özellikleri ve bilgileriyle ulaşmaktadırlar. Ancak oyun etkinliği sırasında, çocuklar kişisel deneyimlerini karşılıklı olarak kabul edilen oyun ilişkileri şeklinde düzenlemektedirler. Bu tür karşılıklı anlaşmalar, paylaşılan oyun senaryolarına dönüşmektedir. Bu nedenle bir çocuğun niçin ve nasıl oynadığını açıklayabilmek için duygusal modele, simgelerin ve duyguların paylaşılmasını açıklamak için ise olgu tasarımı kuramına gerek duyulmaktadır.

Sosyal yaşamın düzenlenmesinde rolün ve rol almanın önemini vurgulayan sosyal psikologların oyun konusundaki açıklamalarında ise "rol kuramı" olarak adlandırdıkları olgunun çekirdeği bulunur. Önceleri tek başına oynayan çocuk, sırayla birbirini tamamlayan roller alır; örneğin sırayla müşteri ve dükkan sahibi olması gibi. Çocuklar, herbirinin farklı roller alabileceği düşüncesini edindikten sonra oyunun sosyal potansiyeli genişlemeye başlar. Her çocuk kendi rolüne uygun olarak davranır; çocuğun oyunu bir değerine bağlı olarak organize hale gelir (Gabriel, 1969).

Mead (1956) çocuğun tek başına farklı roller almasının veya hayali bir arkadaşla oynamasının oyunu oluşturduğunu ileri sürmektedir. Organize edilmiş ve diğer insanları içeren etkinlikler ise kuralla oyunlardır. Kurallı oyunlar, benliğe ilişkin öğelerin kazanıldığı ve diğer kişilere ilişkin öğelerin organize edildiği bir araçtır. Bu nedenle benlik kavramının gelişiminde önemlidir.

2. OYUN'UN BİLİŞSEL ve TOPLUMSAL BOYUTLARI

Günümüzde çocukların oyun etkinliklerinin bilişsel yönünü değerlendirmek amacıyla en çok kullanılan sınıflama Smilansky (1968) tarafından önerilmiştir. Smilansky, Piaget'nin sınıflamasını temel alarak dört aşamalı bir oyun gelişim modeli geliştirmiştir: İşlevsel oyun, yapısal oyun, dramatik oyun ve kurallı oyunlar. Smilansky, modelinde, Piaget'nin alıştırmaya oyununu, işlevsel ve simgesel oyununu dramatik olarak yeniden isimlendirmiş ve yapısal oyun olmak üzere yeni bir evre eklemiştir (Ryan, 1986).

Smilansky'nin modeli Parten'in (1932) toplumsal kategorileriyle birlikte araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Parten'in sınıflaması tek başına oynanan oyun, başka bir oyunu izleme, aralel oyun, birlikte oynanan oyun ve işbirliğine dayanan oyunu içermektedir. Tek başına oynanan oyun başlangıçta çocuklar için mümkün olan tek oyun türüdür. Bu oyun biçiminde çocuklar arkadaşlarıyla birlikte oynama girişiminde bulunmazlar. Çevrelerindeki obje ve oyun malzemesiyle başbaşa kalmayı yeğlerler. Bu evreyi izleyen oyun biçimi başka bir oyunu izlemektir. Çocuk bu evrede diğer çocukların oyunlarına ilgi gösterir, ancak sözlü herhangi bir ilişki kurmadan kendi oyununa devam eder. Paralel oyunda ise aynı oyun malzemesini kullanan çocuklar, yanyana oynamalarına karşın etkin-

liklerini herhangi bir etkileşime girmeksizin ayrı ayrı sürdürürler. Birlikte oynanan oyunda çocuklar, zaman zaman birbirlerinin fikirlerinden yararlandıkları gibi, oyuncak alışverişinde de bulunurlar. İşbirliğine dayanan oyunda topluca organize olan çocuklar belirli bir amaca ulaşmak için aralarında örgütlenirler (Rubin, Maioni ve Hornung, 1976).

Ardışık gelişimsel hiyerarşiler olarak betimlenen Smilansky'nin sınıflaması oyunun bilişsel, Parten'inki ise toplumsal yönünü içermektedir (Smith ve ark., 1985). Smiansky'nin (1968) bilişsel oyun kategorileri ve Parten'in (1932) toplumsal oyun kategorilerinin birlikte kaydedilmesiyle çocukların oyun içinde gösterdikleri dokuz çeşit davranış örüntüsü ortaya çıkmaktadır:

1. Tek başına-işlevsel
2. Tek başına-yapısal
3. Tek başına-dramatik
4. Paralel-işlevsel
5. Paralel-yapısal
6. Paralel-dramatik
7. Etkileşimsel-işlevsel
8. Etkileşimsel-yapısal
9. Etkileşimsel-dramatik

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Psikolojide oyuncak ve oyun materyalleri ile ilgili araştırmalar şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Oyuncağın güvenliğini ve çocuğun gelişim düzeyine uygunluğunu araştıran çalışmalar

2. Çocuğun cinsiyet rollerini ve cinsiyet kalıp yargılarını nasıl kazandığı konusunu araştırırken oyuncacđın kullanılması

3. Çocukların toplumsal bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar.

Çocuklar için üretilen ürünlerin üzerine minimum ve maksimum kullanma yaşının yazılması gerektiği üreticiler ve tüketiciler tarafından anlaşıldıktan sonra 1972-1976 yılları arasında Amerika Oyuncak reticileri, Devlet standartlar Brosuyla işbirliğine giderek oyuncak güvenliği kılavuzu geliştirmişlerdir. Eğer bir oyuncak doğumdan ondört yaşa kadar tüm çocukların kullanımı için düşünülmüşse yaş etiketinin bulunması gerekmekte, ancak belirli bir yaş için tasarımılanan oyuncacđın paketinin üzerinde minimum ve maksimum yaş belirtilmek zorunlu olmaktadır. (Ridenour, 1986). "ocukların Korunması ve Oyuncak Güvenliği Yasası"

ile 1969 yılında ABD kongresinde elektrik, termal veya mekanik tehlike potansiyeli taşıyan veya çocuğun güvenliğini keskin ve çıkıntılı kenarları, parçalanması, patlaması, elektrik şoku veya boğulma riski ile tehlikeye sokabilecek oyuncakların satılması yasaklanmıştır(Gallanue, 1982). Oyun materyallerinin güvenli, sağlam ve çocuğun yaşına uygun olmasının öneminin anlaşılması ve yasalarla belirlenmesi bu konuda çeşitli araştırmaların yürütülmesini gerektirmektedir. Bu araştırmalarda psikologlar da görev almaktadır.

Çocuğun cinsiyet rollerini ve cinsiyet kalıp yargılarını nasıl kazandığına ilişkin araştırmalar sosyal öğrenme ve bilişsel-gelişim kuramları çerçevesinde yapılmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde çocuğa cinsiyet damgalı oyuncakların sunulmasını ve çocuk tarafından bu tür oyuncakların tercih edilmesinin pekiştirilmesini sorumlu tutmaktadır. Öte yandan bilişsel-gelişim kuramları çocuğun cinsiyet damgalı davranışlarını onun cinsiyet rolü kavramları hakkındaki bilgilerine bağlamaktadır.

Brien ve Huston (1985), 14-35 ay arası 52 çocuk üzerinde maskülen feminen ve nötr oyuncakların sunulduğu bir gündüz bakımevinde 14 ay süreyle gözlemler yürüterek anababanın çocuğun oyun tarzına ilişkin beklentisinin ve çocuğun cinsiyet rollerine ilişkin bilgisinin oyuncak seçimi üzerindeki etkisini

incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları, çocukların diğerlerinden çok kendi cinsiyetlerine uygun oyuncaklarla oynadıklarını, kızların feminen oyuncaklarla oynama süresinin yaşla birlikte arttığını, erkek çocuklarda ise maskülen oyuncaklarla oynamanın çok küçük yaşlardan itibaren baskın bir eğilim olduğunu ortaya koymaktadır. Anababaların, çocukları için onların cinsiyetlerine uygun oyuncaklar sağladıkları, fakat bu yönlendirmelerin çocuğun oyunuyla açıkça ilişkili olmadığı; erkek çocukların cinsiyet-damgalı davranışlarının daha çok cinsiyete ilişkin bilişsel değişme ile bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Vieira ve Miller (1978), 5 ve 10 yaşındaki çocukların cinsiyet damgalı oyuncaklar karşısındaki tutumlarını incelemişlerdir. Deneklere maskülen, feminen ve nötr olarak nitelenen bir dizi oyuncak sunulmuş, bu oyuncaklar karşısında kız ve erkek çocukların bakma ve dokunma gibi tepkileri kaydedilmiştir. Araştırmanın istatistiksel analizleri 10 yaşındaki kız ve erkek çocukların cinsiyet damgalı nesnelere 5 yaşındakilere oranla daha fazla kaçındıklarını, ayrıca her iki yaş grubunda da erkek çocukların bu tür nesnelere kız çocuklarına oranla daha fazla kaçındıklarını ortaya koymuştur.

Blakemore ve La Rue (1979), çocukların oyuncakları erkeklere veya kızlara özgü olarak nitemeleriyle, kendi cinsiyetlerine uygun oyuncakları

tercih etmeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen iki araştırma yürütmüşlerdir. Birinci çalışmanın deneklerini 2,4 ve 6 yaşındaki kız ve erkek çocuklar oluşturmuştur. Kız çocuklarda, oyuncakların kızlara veya erkeklere özgü olarak nitelenmesinde ve kendi cinsiyetlerine uygun oyuncağın tercih edilmesinde yaşla birlikte artan bir gelişme görülmüştür. Erkek çocuklarda ise oyuncakların kızlara veya erkeklere özgü olarak nitelenmesinin yaşla birlikte gelişme göstermesinin yanısıra kendi cinsiyetlerine özgü oyuncak tercihinin 2,4 ve 6 yaşlarda sürekli olarak güçlü olduğu bulunmuştur. Sadece 3 yaşındaki kız çocukların katıldığı ikinci çalışmada kız çocukların ancak kendilerinden istendiğinde oyuncakları kızlara veya erkeklere özgü olarak ayırıp kendi cinsiyetlerine özgü oyuncakları tercih ettikleri, buna karşılık böyle bir ayırım yapmaları istenmediğinden kendi cinsiyetlerine özgü olmayan oyuncaklarla da oynadıkları bulunmuştur.

Eisenberg, Tryon ve Cameron (1984) okulöncesi çağıdaki çocukların cinsiyet rolü damgalı oyuncak seçimi ile aynı veya karşı cinsten oyun arkadaşı seçimini etkileyen süreçleri incelemişlerdir. Akran etkileşimine ilişkin değişkenler oyuncakla oynamadan hemen önce (oyuncağın kimin elinde olduğu, çocuğun kiminle birlikte olduğu, oyuncağa karşı davranışı kimin başlattığı) ve oyun esnasında (çocuğun kiminle etkileşim içinde olduğu ve etkileşimi kimin başlattığı) kaydedilmiştir. Araştırma sonuçları,

çocukların daha çok kendi cinsiyetlerine özgü oyuncaklarla oynadıklarını; maskülen ve feminen oyuncaklarla oynama süresinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini düşündürmektedir. Erkek çocukların daha çok kendi cinsinden akranları oyun arkadaşı olarak seçtiğini ve göreceli olarak maskülen ve nötr etkinliklere girdikleri bulunmuştur. Ayrıca çocuğun sahip olduğu oyuncuğun, özellikle erkek çocukların onu oyun arkadaşı olarak seçip seçmemesinde etkili olduğu da ortaya konmuştur.

Fling ve Manosevitz (1972), yaptıkları bir çalışmada, anababaların, çocuklarını cinsiyetlerine uygun olmayan oyuncakları seçtikleri için cezalandırmadıklarını ve cinsiyetlerine uygun olanları seçtikleri içinde ödüllendirmediklerini bulmuşlardır. Ancak, anababalar çocuklarına bir oyuncak seçmek zorunda kaldıkları zaman çocuğun cinsiyetine uygun olduğunu düşündükleri oyuncuğu seçme konusunda dikkatli oldukları, özellikle de, erkek çocukları için oyuncak seçimi konusunda daha da duyarlı oldukları belirlenmiştir.

Psikolojide ekolojik yaklaşımın temelleri Barker ve Wright tarafından atıldıktan sonra, fiziksel çevrenin bebeklerin ve okulöncesi çocuklarının davranışlarını nasıl etkilediği konusu çocuk psikolojisi alanında çalışan araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu ilginin odak noktasını ise çocukların çevrelerinde en çok

rastlanan nesnelere olması nedeniyle oyun materyalleri oluşturmaktadır. Anaokullarında, sistematik olarak yürütülen gözlemlerle oyun materyalleri ile çocukların oyun etkinlikleri sırasında ortaya koydukları davranışların toplumsal ve bilişsel boyutları arasındaki ilişkiler incelenmektedir.

Shure(1963), Barker ve Wright'ın yaklaşımlarını temel alarak doğal fiziksel ortamlarda oluşan davranış örüntülerini betimlemek ve karşılaştırmak amacıyla bir üniversitenin anaokulunda gözlemler yürütmüştür. Dört yaşındaki kız ve erkek çocukların kendiliğinden davranışları anaokulunun kapalı alanlarından sanat, kitap, bebekevi, kurallı oyunlar ve blok köşesinde zaman örnekleme tekniği kullanılarak sistematik olarak gözlenmiştir. Shure'ın amacı bu alanların çocuklar tarafından ne sıklıkla tercih edildiğini, hareketlilik özelliğini, çocukların davranışlarıyla çevre arasındaki uygunluğu ve bağdaşıklığı saptamak ve bu farklı alanlarda sergilenen davranışların duygusal ve toplumsal yönlerini belirlemektir.

Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir:

1. Serbest oyun etkinlikleri süresince, özellikle erkek çocuklar tarafından olmak üzere birincil olarak tercih edilen alan bloklar olup, bunu sanat köşesi izlemektedir.

2. Bir gözlem periyodunda belirli bir alana yapılan giriş ve çıkış sayısı olarak tanımlanan hareketlilik kurallı oyun alanında en yüksek, kitap ve blok köşesinde en düşük olarak bulunmuştur.

3. Çocukların davranışlarıyla mekanlar arasındaki uygunluk ve bağdaşıklık yüksektir. Ancak erkek çocukların kızlara göre sanat ve bebek köşesindeki, kızların ise erkeklere göre blok köşesindeki davranışlarının bu alanların maksadına daha az uygun olduğu belirlenmiştir.

4. Gülme, gülümseme, şarkı söyleme gibi olumlu duyguları kızlar bebekevi köşesinde sergilemilerdir. Erkek çocukların kendilerini en mutlu hissettikleri alan ise blok köşesidir.

5. Şekil verme, boyama, nesnelere yeni birşeyler oluşturma gibi yapısal etkinlikler özellikle sanat köşesinde olmak üzere tüm alanlarda gerçekleşmektedir.

6. En karmaşık sosyal etkileşim özellikle kız çocukların işbirliği davranışı sergiledikleri bebekevi köşesinde olmuştur. Öte yandan blok köşesinde çocuklar etkinliklerini daha çok tek başına yürütmektedirler. Diğer çocukların bilincinde olma, fakat etkileşime girmeme (paralel oyun) sanat ve kitap köşesinin başat davranışlarıdır.

Vandell ve arkadaşları (1980) yaşamın ilk yılında ortaya çıkan akran etkileşiminin yapısını, içeriğini ve oyuncaklara karşı duyarlılığını boylamsal bir çalışma ile incelemiştir. Örneklemeye alınan bebekler 6,9 ve 12 aylıkken oyuncaklarla ve oyuncaklar olmaksızın oynarlarken gözlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, bebekler 6 aylıkken bile seslenme, gülümseme, dokunma gibi sosyal etkileşimler oyun süresinin %47'sinde gerçekleşmekte ve etkileşimler üzerinde oyuncakların önemli bir etkisi bulunmaktadır. Altı aylık bebekler oyuncakların olmadığı durumda daha sık ve daha uzun süre sosyal etkileşime girmektedirler. Öte yandan birinci yılın sonuna doğru oyuncaklar toplumsal etkileşimi büyük oranda kolaylaştırmaya başlamaktadır.

Jacobson (1981) aynı doğrultuda bir araştırma ile Mueller ve Lucas'ın akranlar arasındaki etkileşimin nesne-merkezli ilişkisinin bir yan ürünü olarak geliştiği tezini test etmiştir. Bebekler on, oniki ve ondört buçuk aylıkken, akran etkileşiminde cansız nesnelere rolü boylamsal olarak incelenmiştir. On aylık bebeklerin oyunları ortak bir oyun materyalinin kullanılmadığı kısa etkileşimleri içerirken, ondört buçuk aylık bebeklerin nesne-merkezli oyun etkinlikleri sırasında ise daha uzun sosyal etkileşimler egemen olmaya başlamaktadırlar. Mueller ve Lucas'ın önesürdüğünün tersine, ilk toplumsal etkileşimler oyun nesnelere

olduğu ve olmadığı ortamlarda eşit derecede gelişim göstermektedir. Öte yandan akranlar arası sosyal etkileşim kaynağını oyun materyallerinin olduğu bir ortamdaki alması da, oyun materyalleri ikinci yılda sosyal etkileşimi hızlandırmaktadır.

Vandell'in ve Jacobson'un bulguları, bebeklerin sosyal etkileşimleri üzerinde oyun materyallerinin birinci ve ikinci yılda farklı etkileri olduğu şeklinde özetlenebilir.

Eckerman ve Whatley (1977), bir yaşı kadar olan bebekler üzerinde gerçekleştirdikleri bir araştırmada, her tür oyun materyalinin akran etkileşimini eşit derecede kolaylaştırmadığını belirtmektedirler. Sayıca fazla ve küçük boyutlardaki oyuncaklar ilginin odak noktasını oluşturarak çocukların birbirlerini görmemezlikten gelmelerine neden olurken, büyük boyutlardaki oyuncakların etkileşimi kolaylaştırdığını bulmuşlardır. Oyuncakların olmadığı durumlarda ise çelişkili ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Bebekler birbirleriyle daha fazla etkileşime girmekte, ancak daha çok ağlamaktadırlar.

Pellegrini ve Perlmutter (1989) tarafından yürütölen bir dizi çalışmada yaş, cinsiyet ve sınıf ortamının çocukların oyunları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Birinci çalışmada üç, dört ve beş yaşındaki çocuklar sanat, blok ve evcilik köşesinde

kendi yaş gruplarıyla oynarlarken gözlenmiştir. Bulgular, çocukların oyunlarının yaş ve oyun alanı etkileşimleriyle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Bu etkileşimler oyun alanındaki çocuk sayısından bağımsız olmadığı gibi, alanın çocuğun kendi seçimi olup olmadığından da etkilenmektedir. İkinci çalışmada aynı yaş ve cinsiyetteki çocuklar bloklar ve model oyuncaklarla oynamışlardır. Oyunun yaş, cinsiyet ve oyun alanı etkileşiminin bir sonucu olduğu bulunmuştur. Erkek çocukların oyunu blok köşesinde kızlarıinkiyle karşılaştırıldığında daha sofistike bulunmuştur. Öte yandan evcilik köşesinde ise kız çocuklar daha sofistike etkinliklere girmişlerdir.

Dodge ve Frost (1986) dört ve beş yaşındaki çocuklar üzerinde, sistematik olarak planını değiştirdikleri bir oyun odasında, hangi tipteki oyun materyallerinin ve oyun alanı düzenlemelerinin dramatik oyunlara, inşa etkinliklerine, manipulatif eylemlere ve büyük motor eylemlere yol açtığını belirlemek amacıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Ayrıca bu yaştaki kız ve erkek çocukların bu oyun alanlarında ortaya koydukları dramatik oyunlardaki farklılıkları araştırmışlardır. Manipulasyon ve inşa etkinliklerinin küçük köpük ve kumaş parçaları, küçük boyutlarda bloklar, renkli boncuklar, kurdeleler, ipler ve kutular gibi (tematik olmayan) materyallerle teşvik edildiği bulunmuştur. Büyük ve hareketli nesnelere, büyük motor eylemler için güdüleyici

olmaktadır. Evcilik köşesi, kız çocukların eve ait fantazileri için rahat bir ortam oluştururken, erkek çocuklar da fantazilerini bloklar gibi nötr alanlarda gerçekleştirmektedirler. Hazır mekanların işlem öncesi dönemdeki çocukların dramatik oyunlarında önemli etkiye sahip olmaya devam etmediği, fakat etkisini oyun konusu düzeyinde gösterdiği ve çağrışımları nötr olan alanların farklı dramatik etkinliklere yol açtığı bulunmuştur. Ayrıca oyun konusuyla ilgili materyallerin, ayrıntılı oyun episodlarını sürdürmek için yararlı olabileceği de ortaya konmuştur.

Mc Loyd (1983) okulöncesi çağdaki çocukların imgesel oyunları üzerinde oyun nesnelерinin etkisini incelemiştir. Üç buçuk ve beş yaşındaki çocuklar üçlü gruplar halinde basit (tahta ve plastik kutular, bloklar) ve karmaşık (bebekler, oyuncak mutfak aletleri) oyuncaklarla oynarlarken ortaya koydukları davranışların toplumsal yönü incelenmiştir. Basit ve karmaşık yapıdaki oyuncakların küçük ve büyük çocukların farklı toplumsal davranışlar sergilemelerine neden olduğu gözlenmiştir. Karmaşık yapıdaki oyuncaklar küçük grubun (3-4 yaş) tek başına ve paralel oyun etkinliklerine girmelerine neden olurken, büyük grup üzerinde tam tersi bir etki yaratarak çocukların birlikte ve daha ayrıntılı oyunlar üretmelerini sağlamaktadır.

Pellegrini (1986) yaşın ve oyun alanlarının çocukların dil üretimleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Dört ve beş yaşındaki çocuklar serbest oyun etkinlikleri saatlerinde yapısal (çeşitli renk ve boyutlarda plastik ve tahta blokların bulunduğu alan) ve dramatik (oyuncak bebekler, yatak, doktor önlüğü, dinleme aleti, ilaç şişeleri, battaniye gibi materyallerin olduğu alan) oyun alanlarında kullandıkları dil açısından incelenmiştir. Aynı yaş ve aynı cinsiyette çocukların çiftler oluşturarak oynadıkları oyunlar üzerinde yaşın yanısıra oyun alanlarının da büyük oranda etkili olduğu görölmektedir. Dramatik oyun alanı, çocukları algısal olarak ortamda bulunmayan nesne ve olgulara atıfta bulunmaya itmesi nedeniyle imgesel dil kullanımı kolaylaştırmaktadır. Özellikle büyük yaş grubundaki çocuklar dramatik oyun alanında oynarken şimdiki zamandan çok geçmiş ve gelecek zaman kiplerini ve birinci şahıstan çok üçüncü şahıs zamirlerini kullanarak o anda içinde bulunan çevreden uzaklaşmaktadırlar. Örneğın "Doktor hastaya iğne yaptı" gibi. Dramatik oyun alanında simgesel oyun etkinliklerine giren çocuklar, çevrelerindeki nesnelere kendi işlevleri dışında kullanarak simgesel oyun materyaline dönüştürmektedirler. Dolayısıyla bu nesnelere söz konusu olduğunda, nesnelere işaretlerle gösterilmek yerine belirsizliğı ortadan kaldırmak amacıyla ayrıntılı isim tamlamalarıyla betimlenmektedirler. Böylece dramatik oyun alanları yapısal alanlarla karşılaştırıldığında açık bir dil

(explicit language) kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu bulguların pedagojik doğurgusu, okul öncesi çağdaki çocukların dil gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla, yapılanmış eğitsel stratejilerin yanısıra oyun alanlarının da destekleyici bir araç olarak kullanılabileceğidir.

Quay, Weaver ve Neel (1986) oyun materyallerinin okul öncesi çocuklarının olumlu ve olumsuz sosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Diğer çocuklarla sözel ve fiziksel etkileşimin olmadığı tek başına ve paralel oyun toplumsal olmayan davranış; sözel ve fiziksel etkileşimin olduğu, birlikte oynanan ve işbirliğine dayanan oyun olumlu sosyal davranış olarak tanımlanmıştır. Fiziksel ve sözel saldırgan davranışlar olumsuz sosyal davranış olarak nitelenmiştir. Dört ve beş yaşındaki çocuklar manipulatif oyuncaklar, kum havuzu, bebekevi, evcilik köşesi, sanat, kitap, tahta işleri köşelerinde gözlenmiştir. Bebekevi, evcilik köşesi, kum havuzu, tahta işleri köşesi ve manipulatif oyuncakların bulunduğu alanlarda olumlu sosyal davranışların arttığı bulunmuştur. Sanat ve kitap köşesinin tek başına veya paralel oyun tarzında toplumsal olmayan davranışlara neden olduğu ortaya konmuştur. Olumsuz sosyal davranışların sıklığı ise bütün oyun alanlarında düşüktür.

Çocukların oyun etkinlikleri üzerinde kapalı mekanların yanısıra açık mekanların da etkisi incelenmiştir. Hart ve Sheenan (1986) okul öncesi çağıdaki çocukların oyun davranışlarını çağdaş ve geleneksel olarak betimlenen iki ayrı açık hava oyun alanında incelemişler ve bu alanların çocukların sosyal, bilişsel, fiziksel ve sözel etkileşimleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Her iki oyun alanında da kum havuzu kaydırak ve salıncaklar bulunmaktadır. Ancak geleneksel olarak betimlenen oyun alanında araba lastikleri, tahta kafesler, kablo bobinleri gibi basit yapıda ve hareketli nesnelere ve geniş boş alanlar bulunmaktadır. Öte yandan çağdaş olarak nitelenen oyun alanında ise yeri değiştirilemeyen nesnelere ve daha dar boş alanlar bulunmaktadır. Araştırma bulguları, çağdaş olarak tanımlanan oyun alanlarının geleneksel olanlarla karşılaştırıldığında daha az fiziksel etkinliklere neden olduğu yönündedir.

Yukarıda özetlenen araştırmaların sonuçlarından çocukların çevrelerinde bulunan oyun materyallerine bağlı olarak, farklı toplumsal, bilişsel, sözel ve fiziksel davranışlar sergiledikleri anlaşılmaktadır. Oyun materyallerinin çocukların davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmalara yabancı literatürde sık rastlanmasına karşın Türk toplumunda benzer çalışmalara rastlanamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı oyun materyalleri ile okul öncesi çağıdaki çocukların oyun konusundaki toplumsal bilişsel davranış örüntüleri arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bu soruna yaklaşırken Parten'in (1932) toplumsal oyun kategorileri (tek başına oynanan oyun, paralel oyun, etkileşimsel oyun) ve Smilansky'nin (1968) bilişsel oyun kategorileri (işlevsel oyun, yapısal oyun, dramatik oyun) temel alınmıştır. Ana okuluna giden üç-altı yaşlar arasındaki çocukları üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada ele alınan temel sorun şudur: Üç-altı yaşlarındaki anaokulu çocuklarının toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır ve bu ilişki yaşa ve cinsiyete göre değişmekte midir? Bu temel sorun aşağıda belirtilen soru cümlelerine dönüştürülmüştür:

1. Anaokuluna giden 3-4 yaşındaki kız çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine (sanat, evcilik köşesi, manipulatif bloklar) göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Anaokuluna giden 3-4 yaşındaki erkek çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki kız çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

4. Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki erkek çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuğun bilişsel, psikososyal ve ahlak gelişim sürecinde büyük rolü olan oyun materyallerine ilişkin çalışmalara yabancı literatürde sık rastlanmasına karşılık Türk toplumunda benzer çalışmalar çok sınırlıdır. Bu nedenle çocukların çevreyle olan ilişkilerini düzenleyen araçlar sistemi olarak kabul edilen oyun materyalleri ile çocukların davranışları arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma bu alandaki bilgi boşluğunu bir ölçüde de olsa doldurabilir. Batı kültüründen oldukça değişik bir yapıya sahip Türk kültür yapısı içinde yetişen çocukların oyun materyallerine bağlı olarak ortaya koydukları davranışların belirlenmesi Batı Literatürü ile karşılaştırılması olanağını sağlayabilir.

Uygulama açısından ise elde edilen bulguların anababalara ve eğitimcilere faydalı olacağı düşünülmektedir.

TANIMLAR

Araştırmada benimsenen tanımlar aşağıda verilmiştir:

İşlevsel Oyun: Objelerle veya objeleri kullanmaksızın basit tekrarları içeren beden hareketleri.

Yapısal Oyun: Çocukların objeleri ve oyun materyallerini bir şey inşa etmek veya yaratmak için manipule ettikleri etkinlikler.

Dramatik Oyun: Çocukların, kişisel gereksinimlerini ve arzularını doyurmak için hayali durumlar yarattıkları etkinlikler.

Tek başına Oyun: Çocukların, akranlarıyla oynama girişiminde bulunmadıkları, çevrelerindeki obje ve oyun materyalleriyle başbaşa kalmayı yeğledikleri etkinlik tarzı.

Paralel Oyun: Çocukların aynı oyun malzemelerini kullanarak yanyana oynamalarına karşın, etkinliklerini bağımsız sürdürmeleri.

Etkileşimsel Oyun: Çocukların topluca organize olarak belirli bir sonuca ulaşmak amacıyla giriştikleri etkinlikler.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, okulöncesi çağıdaki çocukların oyun materyallerine bağlı olarak ortaya koydukları oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntülerinin incelenmesine yönelik bir sistemli gözlem araştırmasıdır. Bu çalışmada bir grup okul öncesi çocuğun oyun materyallerine bağlı olarak değişen oyun davranışları kendi doğal ortamlarında gözlenerek davranışların toplumsal ve bilişsel yönü belirlenmiştir.

Araştırmada veri toplama tekniği olarak zaman örnekleme tekniği kullanılmıştır. Zaman örnekleme tekniğinde gözlemci sınırlı davranışlarla ilgilenmektedir. Davranışlar ayrıntıları ile kaydedilmek yerine birbirine benzer zaman dilimlerinde ilgilenilen davranışların oluş sıklığı (frekansı) sayılmaktadır (Keeves,1988). Aşağıda bu tekniğin temel ilkeleri açıklanmaktadır.

Zaman Örnekleme Tekniğinin Gerektirdiği Elemanlar

a) Operasyonel Tanımlar: Gözlenmesi amaçlanan davranış birimlerinin operasyonel tanımları yapılmalıdır. Operasyonel tanımlar, gözlenmekte olan davranış birimlerinin her gözlemci tarafından aynı kategori altında sınıflanmasına olanak tanır.

b) Gözlemcilerin Eğitilmesi: Güvenilir veriler toplamak için gözlemcilerin eğitilmesi gerekmektedir. Gözlemin başarısı gözlemcinin başarısına dayanır. Gözlemcilerin araştırmanın amacını, operasyonel tanımlarını ve verilerini kaydetmek için gerekli özgül yöntemleri öğrenmeleri gerekmektedir. Gözlem tekniğinin karmaşıklığına bağlı olarak bu eğitim süreci birkaç saatten birkaç haftaya kadar uzayabilir. Araştırmanın verileri toplanmadan önce gözlemcilerin doğru kayıt yapıp yapmadıkları kontrol edilmelidir. Aynı anda fakat birbirlerinden bağımsız kayıt yapan gözlemcilerin doğru kayıt yapıp yapmadıkları kontrol edilmelidir. Aynı anda fakat birbirlerinden bağımsız kayıt yapan gözlemcilerin sonuçları karşılaştırılmalı ve varsa ayrılık nedenleri saptanmalıdır. Bağımsız gözlemciler arasındaki uyum .75'ten büyük olana kadar gözlemcilerin eğitimi sürdürülür. Gözlemciler arasında uygun ve ortak bir bakış açısı geliştirildikten sonra asıl gözlemlere geçilir.

c) Mekan: Her gözlemin yürütülmesi gereken bir mekanı vardır. Gözlemci, araştırması için gerekli verileri toplayabileceği mekana gider.

d) Zaman dilimi: Zaman örnekleme tekniğinde gözlemci kısa bir zaman dilimi kullanır ve bu zaman dilimleri içinde gözlenen davranışlar kaydedilir. Zaman diliminin süresi gözlemin amacına uygun olarak gözlemci tarafından saptanır. Bu zaman diliminin

dışındaki davranışlar kaydedilmediği için, gözlenecek olan hedef davranışlar göreceli olarak sabit olmalıdır.

e) **Gözlem programı:** Tüm gözlemler belirli bir program çerçevesinde yürütülür. Gözlemlerin haftanın hangi gün ve saatlerinde yürütüleceği önceden belirlenir. Davranışların değişmeyen bir örneklemini sağlayabilmek için gözlemler haftanın belirli gün ve saatlerinde yürütecek şekilde düzenlenmelidir. Böylece örnekleme oluşturan tüm denekler birbirine benzer zaman dilimleri içinde gözlenmiş olur.

f) **Veri kayıt yöntemi:** Gözlemler, videotayp, mini bilgisayar, optik tarama formları veya kağıt ve kalemle kaydedilir. Kayıtların nasıl yapıldığı verilerin işlenmesini etkileyebilir.

g) **Verilerin işlenmesi ve analizi:** Toplanan verilerden sonuç elde edebilmek için kaydedilen olgular sistematik olarak işlenmeli ve sınıflanmalıdır. Gözlem verilerinin analizinde veriler genellikle frekans sayımları, olguların varlığı veya yokluğu, yüzde oranları veya dereceleme ölçek puanları şeklinde düzenlenir.

Zaman Örneklemeye Tekniğinin Sınırlıkları

Zaman Örneklemeye tekniği bir olgunun başından sonuna kadar tümünün gözlenmesini sınırlar. Sonuç olarak gözlenmesi gerekenler raslantıya bağlıdır. Bu

nedenle belirli bir zaman diliminde ortaya çıkma olasılığı yüksek davranış birimleri zaman örnekleme tekniği için uygundur. Diğer bir ifadeyle bu teknik, sık sık rastlanan gözlem birimlerinin bulunduğu olgular için kullanışlıdır.

Bir olgunun başından sonuna kadar gözlenmesi evrenin tümünü ifade eder ve elde edilen bilginin dışında bir kestirmeyi gerektirmez. Öte yandan, zaman örnekleme tekniği ile yürütülen gözlemlerde, örneklem üzerinden toplanan verilerin evrene genellenmesi amaçlandığı için belli bir kestirim işlemi kaçınılmazdır.

Zaman Örnekleme Tekniğinin Yararları

Zaman örnekleme tekniğinin kullanıldığı gözlemlerde belli bir oluşum içinde bulunan gözlem birimleri belli zaman aralıkları ya da örneklenmiş zaman aralıkları ile izlenir. Böylece gözlenen ilişkilerin birçok durumu temsil yeteneği yüksektir. Ayrıca neyin hangi sürede gözleneceğinin sınırlanması, diğer bir ifadeyle incelenecek olanın sistematik olarak seçilmesi araştırmaya ekonomi ve standardizasyon getirir ve gözlem sürecini kolaylaştırır.

Araştırma Grubu

Bu araştırmada Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu'nun anaokuluna

devam eden 32 kız, 23 erkek olmak üzere 3-6 yaşlar arası 55 çocuktan yararlanılmıştır. Çocukların yaşları hesaplanırken 1.Aralık.1990 tarihi esas alınmıştır.

Araştırma grubunu oluşturan çocukların dağılımı aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 1
Araştırma Grubunu Oluşturan Çocukların
Yaşa ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş	3-4 yaş	5-6 yaş	Genel Toplam
Cinsiyet			
Kız	19	14	32
Erkek	14	9	23
Toplam	33	22	55

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri sistematik zaman örnekleme tekniği kullanılarak yapılan gözlemlerle toplanmıştır. Gözlemler 7 Kasım 1990 ile 9 Ocak 1991 tarihleri arasında Salı ve Çarşamba günleri çocukların oyun etkinliklerine girdikleri 9.30-11.30 saatleri arasında yürütülmüştür.

A.Ü. Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Anaokulunda üç-dört yaş çocuklarının oluşturduğu iki grup ve beş-altı yaş çocuklarının oluşturduğu yine iki grup olmak üzere toplam dört grup çocuk bulunmaktadır. Her grubun ayrı bir öğretmeni bulunmakta ve bu gruplar etkinliklerini anaokulunda bulunan oyun alanlarını sırayla dolaşarak ayrı ayrı sürdürmektedirler. Sadece dinlenme ve yemek saatlerinde birlikte olmaktadır. Bu nedenle gözlemler yürütülürken çocukların toplumsal etkileşimlerinin etkilenebileceği, uyum sorunlarının çıkabileceği düşüncesiyle yeni gruplar oluşturma yoluna gidilmemiştir. Her çocuk üyesi olduğu grupla etkileşim içindeyken gözlenmiştir.

Çocukların toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri aşağıdaki oyun materyalleri ile oynarlarken kaydedilmiştir:

1. **Sanat:** Çocuklara kağıt, boya kalemleri, makas, yapıştırıcı, eliş kağıtları gibi malzemelerin sunulduğu bir masa.

2. **Evcilik Kögesi:** Çocukların içine girebilecekleri büyüklükte bir bebekevi, oyuncak bebekler ve oyuncak ev aletleri.

3. **Manipulatif Oyuncakları:** Legolar

4. **Bloklar:** Çeşitli renk ve boyutlarda tahta bloklar.

Önceden seçkisiz olarak belirlenen bir sıra ile her grubun yukarıda değinilen alanları ziyaret etmeleri öğretmenleriyle işbirliğine gidilerek sağlanmıştır. Gözlemin yürütüleceği gün seçkisiz olarak belirlenen üç veya dört çocuk beşer dakikalık gözlem üniteleri boyunca gözlenmiştir. Her çocuğun davranışları yine önceden seçkisiz olarak belirlenen bir sıra ile 60 saniyelik gözlem periyodlarını 10 saniyelik kayıt periyodlarının izlediği bir süre içerisinde gözlem formuna kaydedilmiştir.

Sonuç olarak, araştırma grubunu oluşturan her çocuk sanat, manipulatif oyuncaklar, bloklar ve bebekevinde beşer dakika olmak üzere toplam 20 dakika boyunca gözlenmiş ve toplam 1100 tane davranış örüntüsü kaydedilmiş olmaktadır.

Gözlemci Etkisini En Aza İndirmek İçin

Alınan Önlemler

Araştırmanın verileri toplanmadan önce anaokuluna gidilerek gözlemin amacı anaokulu öğretmenlerine ve bakıcı annelere anlatılmıştır. Gözlemler sırasında çocuklara her zamankinden farklı, özel bir ilgi göstermemeleri ve çocukları girişecekleri oyun etkinlikleri konusunda yönlendirmemeleri istenmiştir. Örneğin evcilik köşesine alınan çocuklara "Haydi şimdi evcilik oynayacaksınız" gibi yönergeler verilmemesi istenmiştir.

Çocukların gözlemcileri yadırgamalarını önlemek, gözlemcilerin varlığına ve davranışlarına alışmalarını sağlamak amacıyla esas gözlemlere geçilmeden iki hafta boyunca gözlem yapıyormuş gibi çocukların ortamında bulunulmuştur.

Gözlem Formu

Gözlemlerde verilerin kaydedilmesi için bir gözlem formu geliştirmek amacıyla oyun ve oyun materyalleri konusunda yapılan araştırmalar yabancı literatür taranarak incelenmiştir. Yabancı literatürde sıklıkla çocuk oyunlarının toplumsal yönünü kaydetmek amacıyla Parten'in (1932) toplumsal oyun kategorileri (tek başına, paralel, etkileşimsel oyun); oyunun bilişsel yönünü kaydetmek için Smilansky'nin (1968) bilişsel oyun kategorileri (işlevsel, yapısal, dramatik) kullanılmaktadır. Parten'in ve Smilansky'nin oyun kategorileri birlikte kullanılarak dokuz çeşit davranış örüntüsünün kaydedildiği bir gözlem formu geliştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan gözlem formunun bir örneği Ek 1'dedir. Gözlem formunun üzerinde, gözlemin yürütüldüğü oyun alanı, tarih, gözlenecek davranış birimlerinin oluş sıklığının (frekansının) işaretlendiği bölümler ve gözlenecek çocukların isimleri ve yaşları bulunmaktadır.

Gözlemlerin Güvenirliği

Gözlemlerin güvenirliğini saptamak amacıyla gözlemcilerin %25'i araştırmaya geçmeden önce eğitilen bir gözlemci ve araştırmacı tarafından birlikte yürütülmüştür. Gözlemci adayın eğitilmesi sırasında araştırmanın amacı, operasyonel tanımlar ve gözlem formunun nasıl kullanılacağı üzerinde durulmuştur. Araştırmacıyla aynı anda ancak ondan bağımsız olarak gözlem yapan gözlemci adayın kayıtları, araştırmacınıninkilerle karşılaştırılmış ve iki gözlemci sırasındaki uyum %80'e varana kadar eğitime devam edilmiştir. Araştırma sırasında, aynı anda fakat birbirinden bağımsız olarak kaydedilen 275 davranış örünüsünden 234'ünde uyuma sağlanmıştir. Bu da iki gözlemci arasındaki uyumun %85 olduğunu göstermektedir. Araştırmanın verileri çözümlenirken araştırmacınının kayıtları esas alınmıştir.

Verilerin Çözümlenmesinde Kullanılan Teknikler

Toplumsal-bilişsel oyun davranışlarının (tekbaşına-işlevsel, tekbaşına-yapısal, tekbaşına dramatik; paralel işlevsel, paralel yapısal, paralel-dramatik; etkileşimsel-işlevsel, etkileşimsel-yapısal, etkileşimsel-dramatik) oyun materyalleriyle (sanat, evcilik, manipulatif, bloklar) ilişkili olup olmadığı Cochran's Q testi ile kontrol edilmiştir. Cochran's Q testi, x^2 (Chi-square) testinin gerektirdiği koşullar

gerçekleşmediğinde χ^2 testine eşdeğer bir test olarak önerilmektedir (Sokal, Rohlf, 1981). Cochran's Q testinin formülü aşağıda verilmiştir:

$$Q = \frac{(a-1) \left[a \sum_{b=1}^b (\sum_{a=1}^a Y)^2 - \left(\sum_{a=1}^a \sum_{b=1}^b Y \right)^2 \right]}{a \sum_{a=1}^a \sum_{b=1}^b (\sum_{a=1}^a Y)^2}$$

Cochran's Q testi sonuçlarından her bir oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkisi olup olmadığı yargısına varıldıktan sonra, ilişkinin görüldüğü durumlarda bu ilişkinin materyallere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için oyun materyallerinin karşılaştırılmasında oranlara ilişkin Z testi kullanılmıştır (Düzgüneş ve ark., 1983). Oranlara ilişkin Z testinin formülü aşağıda verilmiştir:

$$Z = \frac{(P_1 - P_2)}{\sqrt{\frac{P_1 \times (1 - P_1)}{n_1} + \frac{P_2 \times (1 - P_2)}{n_2}}}$$

Veriler bilgisayar ile çözümlenmiş, hesaplamalarda minitab ve microstat paket programlarından yararlanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde önce toplumsal-bilişsel oyun davranışlarının (tekbaşına-işlevsel, tekbaşına yapısal tekbaşına yapısal, tekbaşına-dramatik; paralel-işlevsel, paralel - yapısal, paralel -dramatik ; etkileşimsel - işlevsel, etkileşimsel - yapısal etkileşimsel - dramatik) oyun materyalleri (sanat, evcilik, manifulatif, bloklar) ile ilişkili olup olmadığına yaş ve cinsiyet grupları dikkate alınarak bakılacak; ilişkinin görüldüğü durumlarda bu ilişkinin her bir materyale göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için oyun materyallerinin karşılaştırılmasında kullanılan z-testi sonuçları üzerinde durulacaktır. Daha sonra elde edilen bulgular oyun materyallerine göre gruplanarak topluca değerlendirilecektir.

I- Tekbaşına-işlevsel Oyun Davranışına İlişkin

Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan Q-28.7838 değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı

bulunmuştur. 3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Tekbaşına-İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	0	---
Manipulatif	3	7.69
Bloklar	36	92.31
Toplam	39	100.00

Tablo 2'de görüldüğü gibi sanat ve evcilik köşesinde tekbaşına-işlevsel oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık manipulatif materyallerle 3, bloklarla 36 davranış görülmüştür. Manipulatif materyallerle bloklar arasında fark olup olmadığı z testi ile araştırılmıştır. Tablo 3'de 3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışında materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 3
3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Tekbaşına-işlevsel Oyun
Davranışında Materyallerin z-testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun Materyalleri	Z-testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik-Manipulatif	---	---
Evcilik-Bloklar	---	---
Manipulatif-Bloklar	-5,270	$p < 0,01$

Tablo 3'de görüldüğü gibi sanat ve evcilik köşesinde davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Manipulatif materyaller ve bloklar, 3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmuştur. Bu durumda 3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışının bloklarla istatistiksel bakımından daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

3-4 yaşındaki erkek çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=3.62069$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

5-6 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışı kaydedilmediği için istatistiksel bir hesaplama yapılmamıştır. 5-6 yaşındaki erkek çocukların tekbaşına-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q = 3.0000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p > 0,05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

2) Tekbaşına Yapısal Oyun Davranışına İlişkin Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=2.4000$ değeri tablo değeri ile karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

3-4 yaşındaki erkek çocuklarında tekbaşına-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q-testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=9.00000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki erkek çocukların tekbaşına-yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4
3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Tekbaşına-Yapısal
Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	-
Evcilik köşesi	0	-
Manipulatif	0	-
Bloklar	9	100.00
Toplam	9	100.00

Tablo 4'te görüldüğü gibi sadece bloklarla 9 davranış görüldüğü için bu materyal diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Bu durumda 3-4 yaşındaki erkek çocukların tekbaşına-yapısal oyun davranışının bloklarla ilişkili olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki çocuklar hiçbir oyun materyali ile tekbaşına yapısal oyun davranışı göstermediği için istatistiksel bir hesaplama yapılmamıştır.

3) Tekbaşına-Dramatik Oyun Davranışına İlişkin Bulgular;3-4 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=3.60000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu yaştaki erkek çocuklarında ise

tekbaşına-dramatik oyun davranışı kaydedilmediği için istatistiksel bir hesaplama yapılmamıştır.

5-6 yaşındaki kız çocukların tekbaşına-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=6.00000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Bu yaştaki erkek çocuklarında ise tekbaşına-dramatik oyun davranışı kaydedilmediği için istatistiksel bir hesaplama yapılmamıştır.

4. Paralel-İşlevsel Oyun Davranışına İlişkin Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkisi olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=375.353$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5
3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-İşlevsel
Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	42	40.00
Evcilik köşesi	18	17.14
Manipulatif	36	34.29
Bloklar	9	8.57
Toplam	105	100.00

Tablo 5'de görüldüğü gibi sanat köşesinde 42, evcilik köşesinde 18 manipulatif materyallerle 36 ve bloklarla 9 davranış görülmüştür. Bu materyaller arasında paralel-işlevsel oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z-testi ile araştırılmıştır. Tablo 6'da 3-4 yaşındaki kız çocukların Paralel-işlevsel oyun davranışında materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 6
3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-İşlevsel Oyun
Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun Materyalleri	Z-Testi puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik köşesi	2.117	P<0.05
Sanat-Manipulatif	0.495	P>0.05
Sanat-Bloklar	3.066	P<0.01
Evcilik Köş.-Manipulatif	2.217	P<0.05
Evcilik Köş.-Bloklar	1.071	P>0.05
Manipulatif-Bloklar	2.622	P<0.01

Tablo 6'da görüldüğü gibi sanat ile manipulatif materyaller ve evcilik köşesi ile bloklar paralel-işlevsel oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmamış diğer karşılaştırmalar farklı bulunmuştur.

Bu durumda 3-4 yaşındaki kız çocuklarını paralel-işlevsel oyun davranışının sanat ve manipulatif materyallerle istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile

bulunmuştur. Bulunan $Q=578.800$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	27	32.14
Evcilik köşesi	30	35.71
Manipulatif	21	25.14
Bloklar	6	7.14
Toplam	84	100.00

Tablo 7'de görüldüğü gibi sanat köşesinde 27, evcilik köşesinde 30, manipulaj materyallerle 21 ve bloklarla 6 davranış görülmüştür. Bu materyaller arasında paralel-işlevsel oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z-testi ile araştırılmıştır. Tablo 8'de 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışında materyallerini Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 8

3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-İşlevsel Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması

Oyun Materyalleri	Z-Testi puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik köşesi	-.282	P>0.05
Sanat-Manipulatif	.2771	P>0.05
Sanat-Bloklar	2.354	P<0.01
Evcilik Köş.-Manipulatif	.872	P>0.05
Evcilik Köş.-Bloklar	2.605	P<0.05
Manipulatif-Bloklar	.0344	P<0.01

Tablo 8'de görüldüğü gibi sanat, evcilik köşesi ve manipulatif materyaller 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışı açısından birbirlerinden farklı bulunmamış ancak bu materyaller bloklardan farklı bulunmuştur. Bu durumda 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının sanat, evcilik köşesi ve manipulatif materyallerle istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki kız çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkisi olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan Q=2.00000 değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve P>0.05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

5-6 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=24.0000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9

5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	-
Evcilik köşesi	24	100.00
Manipulatif	0	-
Bloklar	0	-
Toplam	24	100.00

Tablo 9'da görüldüğü gibi sadece evcilik köşesinde 24 davranış görülmüştür. Bu durumda 5-6 yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışının evcilik köşesi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

5. Paralel-Yapısal Oyun Davranışına İlişkin Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=112.701$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10

3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	51	51.52
Evcilik köşesi	3	3.03
Manipulatif	33	33.33
Bloklar	12	12.32
Toplam	99	100.00

Tablo 10'da görüldüğü gibi sanat köşesinde 51, evcilik köşesinde 3, manipulatif materyallerle 33 ve bloklarla 12 davranış görülmüştür. Bu materyaller arasında paralel-yapısal oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z testi ile araştırılmıştır. Tablo 11'de 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal

oyun davranışında materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 11
3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-Yapısal Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre Karşılaştırılması

Oyun Materyalleri	Z-Testi puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik köşesi	4.422	P<0.01
Sanat-Manipulatif	1.494	P>0.05
Sanat-Bloklar	3.436	P<0.01
Evcilik Köş.-Manipulatif	-3.191	P<0.01
Evcilik Köş.-Bloklar	-1.396	P>0.05
Manipulatif-Bloklar	2.056	P<0.05

Tablo 11'de görüldüğü gibi sanat ile manipulatif materyaller ve bloklar ile evcilik köşesi paralel-yapısal oyun davranışı açısından farklı bulunmamış, sanat ile evcilik köşesi, sanat ile bloklar, evcilik köşesi ile manipulatif materyaller ve manipulatif materyaller ve bloklar farklı bulunmuştur. Bu durumda 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının sanat ve manipulatif materyaller ile ilişkili olduğu söylenebilir.

3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=78.0000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p<0,01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12

3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-Yapısal Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	42	58.33
Evcilik köşesi	0	-
Manipulatif	27	37.44
Bloklar	3	4.16
Toplam	72	100.00

Tablo 12'de görüldüğü gibi evcilik köşesinde paralel-yapısal oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık sanat köşesinde 42, manipulatif materyallerle 27 ve bloklarla 3 davranış görülmüştür. Bu materyeller arasında paralel-yapısal oyun davranışı açısından fark olup olmadığı z-testi ile araştırılmıştır. Tablo 13'de 3-4 Yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışında materyallerin z testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 13
3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-Yapısal Oyun
Davranışında Materyallerin Z testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	1.738	p > 0,05
Sanat-Bloklar	3.674	p < 0,01
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	---	---
Manipulatif-Bloklar	2.132	p < 0,05

Tablo 13'te görüldüğü gibi evcilik köşesinde davranış kaydedilmediği için bu materyal diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Sanat ile manipulatif materyaller 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmamış; sanat ile bloklar ve manipulatif ile bloklar birbirinden farklı bulunmuştur. Bu durumda 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının sanat ve manipulatif materyallerle istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan

Q=18.5217 tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14

5-6 Yaşındaki Kız ocukların Paralel-Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	39	65.00
Evcilik Köşesi	0	---
Manipulatif	21	35.00
Bloklar	0	---
Toplam	60	100.00

Tablo 14'te görüldüğü gibi evcilik köşesi ve bloklar paralel-yapısal oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık Sanat Materyalleri ile 39, manipulatif materyallerle 21 davranış görülmüştür. Sanat ile manipulatif materyaller arasında fark olup olmadığı Z testi ile araştırılmıştır. Tablo 15'de 5-6 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısaloyun davranışında materyallerin Z testine göre karşılaştırılması gösterilmektedir.

Tablo 15
5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-Yapısal Oyun
Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	1.897	p < 0,05
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	---	---
Manipulatif-Bloklar	---	---

Tablo 15'te görüldüğü gibi evcilik köşesi ve bloklarla frekans kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Sanat ile manipulatif materyaller 5-6 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmuştur. Bu durumda 5-6 yaşındaki kız çocukların paralel-yapısal oyun davranışının sanat materyalleriyle istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleriyle ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan Q=15.0000 değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve p<0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındakmi

erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16

5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	21	63.04
Evcilik Köşesi	3	9.09
Manipulatif	0	---
Bloklar	9	27.27
Toplam	33	100.00

Tablo 16'da görüldüğü gibi manipulatif materyallerle paralel-yapısal oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık sanat ile 21, evcilik köşesinde 3 ve bloklarla 9 davranış görülmüştür. Bu materyaller arasında paralel-yapısal oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z-testi ile araştırılmıştır. Tablo 17'de 5-6 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışında materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 17
5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-Yapısal Oyun
Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	2.659	$p < 0,01$
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	1.713	$p < 0.01$
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	-1.106	$p > 0.05$
Manipulatif-Bloklar	---	---

Tablo 17'de görüldüğü gibi manipulatif materyallerde davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Sanat ile evcilik köşesi ve sanat ile bloklar paralel-yapısal oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmuş buna karşılık evcilik köşesi ile bloklar farklı bulunmamıştır. Bu durumda 5-6 yaşındaki erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışının sanat materyali ile istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

**6) PARALEL-DRAMATİK OYUN DAVRASINA İLİŞKİN
BULGULAR:**

3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-damatik oyun davranışının oyun materyalleriyle ilişkili olduğu Cochrans Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=12.600$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18

3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	30	76.92
Manipulatif	0	---
Bloklar	9	23.08
Toplam	39	100.00

Tablo 18'de görüldüğü gibi sanat ve manipulatif materyallerle paralel-dramatik oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık evcilik köşesinde 30 bloklarla 9 davranış görülmüştür. Evcilik köşesi ve bloklar arasında paralel-dramatik oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z testi

ile araştırılmıştır. Tablo 19'da 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışında materyallerin Z testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 19
3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Paralel-Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z-testine Göre Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	2.746	p<0.01
Manipulatif-Bloklar	---	---

Tablo 19'da görüldüğü gibi sanat ve manipulatif materyallerle davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Evcilik köşesi ve bloklar 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmuştur. Bu durumda 3-4 yaşındaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışının evcilik köşesi ile istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=11.3333$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-dramatik oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20

3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	3	16.67
Manipulatif	0	---
Bloklar	15	83.33
Toplam	18	100.00

Tablo 20'de görüldüğü gibi sanat ve manipulatif materyallerle paralel-dramatik oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık evcilik köşesinde 3, bloklarla 15 davranış görülmüştür. Evcilik köşesi ile bloklar arasında paralel-dramatik oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z-testi ile araştırılmıştır. Tablo 21'de 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-dramatik oyun davranışında

materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 21
3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Paralel-dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z-testine Göre Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	-2.309	p<0.01
Manipulatif-Bloklar	---	---

Tablo 21'de görüldüğü gibi sanat ve manipulatif materyallerle davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Evcilik köşesi ile bloklar 3-4 yaş erkek çocukların paralel-dramatik oyun davranışında birbirinden farklı bulunmuştur. Bu durumda 3-4 yaşındaki erkek çocukların paralel-dramatik oyun davranışın bloklarla istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

5-6 Yaşındaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili

olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=1.20$ 000 değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

7) Etkileşimsel-İşlevsel Oyun Davranışına İlişkin Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=3.000000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $p>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

3-4 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=12.0000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur 3-4 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-işlevsel oyun davranışını oyun materyallerine dağılımı tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22
3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-İşlevsel Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	12	100.00
Manipulatif	0	---
Bloklar	0	---
Toplam	12	100.00

Tablo 22'de görüldüğü gibi sanat, evcilik köşesi ve bloklarla etkileşimsel-işlevsel oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık evcilik köşesinde 12 davranış görülmüştür. Bu durumda 3-4 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-işlevsel oyun davranışının evcilik köşesi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=3.000\ 000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-işlevsel oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=1.5385$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

8) Etkileşimsel-Yapısal Oyun Davranışına İlişkin Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=2.400000$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

3-4 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı Cochran's Q testi ile bulunmuştur. bulunan $Q=0.882353$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P>0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=67.5882$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındaki kız çocukların

etkileşimsel yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23

5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	0	---
Manipulatif	36	48.00
Bloklar	39	52.00
Toplam	75	100.00

Tablo 23'te görüldüğü gibi sanat ve evcilik köşesinde etkileşimsel yapısal oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık manipulatif materyallerle 36, bloklarla 39 davranış görülmüştür. Manipulatif materyallerle bloklar arasında etkileşimsel-yapısal oyun-davranışı açısından fark olup olmadığı Z-Testi ile araştırılmıştır. Tablo 24'te 5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel - yapısal oyun davranışında materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 24
5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel-Yapısal
Oyun Davranışında Materyallerin Z-Testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	---	---
Manipulatif-Bloklar	-.283	P>0.05

Tablo 24'te görüldüğü gibi sanat ve evcilik köşesinde davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Manipulatif materyaller ile bloklar etkileşimsel-yapısal oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmamıştır. Bu durumda 5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışının manipulatif materyallerle ve bloklarla ilişkili olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=21.2069$ değeri tablo değeri ile karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındaki erkek çocukların

etkileşimsel-yapısal oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 25'te gösterilmiştir.

Tablo 25

5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-Yapısal Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	0	---
Manipulatif	24	61.54
Bloklar	15	38.46
Toplam	39	100.00

Tablo 25'te görüldüğü gibi sanat ve evcilik köşesinde etkileşimsel yapısal oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık manipulatif materyallerle 24 bloklarla 15 davranış görülmüştür. Manipulatif materyaller ile bloklar arasında etkileşimsel-yapısal oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z-testi ile araştırılmıştır. Tablo 26'da 5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışında materyallerin Z-testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 26
5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-Yapısal
Oyun Davranışında Materyallerin Z-testine Göre
Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	---	---
Evcilik Köşesi Bloklar	---	---
Manipulatif-Bloklar	-1.493	P>0.05

Tablo 26'da görüldüğü gibi sanat ve evcilik köşesinde davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Manipulatif materyaller ile bloklar, 5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel yapısal oyun davranışı açısından farklı bulunmamıştır. Bu durumda 5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-yapısal oyun davranışının Manipulatif materyaller ve bloklarla ilişkili olduğu söylenebilir.

9) Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışına İlişkin Bulgular

3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi

ile bulunmuştur. Bulunan $Q=154.500$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27

3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	21	58.33
Manipulatif	15	41.65
Bloklar	0	---
Toplam	36	100.00

Tablo 27'de görüldüğü gibi sanat materyalleri ve bloklarla etkileşimsel-dramatik oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık evcilik köşesinde 21, manipulatif materyallerle 15 davranış görülmüştür. Evcilik köşesi ve manipulatif materyaller arasında etkileşimler dramatik oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z testi ile araştırılmıştır. Tablo 28'de 3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel dramatik oyun davranışında materyallerin Z testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

TABLO 28

**3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel-Dramatik
Oyun Davranışında Materyallerin Z Testine Göre
Karşılaştırılması**

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	-1.279	P<0.05
Evcilik Köşesi Bloklar	---	---
Manipulatif-Bloklar	---	---

Tablo 28'de görüldüğü gibi sanat ve bloklarla davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Evcilik köşesi ve manipulatif materyaller 3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışı açısından birbirinden farklı bulunmamıştır. Bu durumda 3-4 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel dramatik oyun davranışının evcilik köşesi ve manipulatif materyallerle ilişkili olduğu söylenebilir.

3-4 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olmadığı cochrans Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=0.882.353$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P > 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=382.364$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $P<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 29'da gösterilmiştir.

TABLO 29

5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	36	37.50
Manipulatif	21	21.88
Bloklar	39	40.63
Toplam	96	100.00

Tablo 29'da görüldüğü gibi sanat materyalleri ile etkileşimsel-dramatik oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık evcilik köşesinde 36, manipulatif materyallerle ve bloklarla 39 davranış, görülmüştür. Bu materyaller arasında etkileşimsel-dramatik oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z testi ile araştırılmıştır. Tablo 30'da 5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun

davranışında materyallerin Z testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

TABLO 30

5-6 Yaşındaki Kız Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z Testine Göre Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	1.386	P>0.05
Evcilik Köşesi Bloklar	- 256	P>0.05
Manipulatif-Bloklar	-1.618	P>0.05

Tablo 30'da görüldüğü sanal materyalleriyle davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Evcilik köşesi, bloklar ve manipulatif materyaller 5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışı açısından birbirlerinden farklı bulunmamıştır. Bu durumda 5-6 yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının evcilik köşesi, manipulatif materyaller ve bloklarla ilişkili olduğu söylenebilir.

5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyalleri ile ilişkili olduğu Cochran's Q testi ile bulunmuştur. Bulunan $Q=171.828$ değeri tablo değeriyle karşılaştırılmış ve $1<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. 5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının oyun materyallerine dağılımı tablo 31'de gösterilmiştir.

TABLO 31

5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışının Oyun Materyallerine Dağılımı

Oyun Materyali	Frekans	Frekans %
Sanat	0	---
Evcilik Köşesi	9	15.79
Manipulatif	24	42.11
Bloklar	24	42.11
Toplam	57	100.00

Tablo 31'de görüldüğü gibi sanat materyalleri ile etkileşimsel-dramatik oyun davranışı kaydedilmemiştir. Buna karşılık evcilik köşesinde 9, manipulatif materyallerle 24 ve bloklarla 24 davranış görülmüştür. Bu materyaller arasında etkileşimsel-dramatik oyun davranışı açısından fark olup olmadığı Z testi ile araştırılmıştır. Tablo 32'de 5-6 yaşındaki erkek çocuklarla etkileşimsel-

dramatik oyun davranışında materyallerin Z testine göre karşılaştırılması gösterilmiştir.

TABLO 32

5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Etkileşimsel-Dramatik Oyun Davranışında Materyallerin Z Testine Göre Karşılaştırılması

Oyun materyalleri	Z-Testi Puanı	Anlamlılık Düzeyi
Sanat-Evcilik Köşesi	---	---
Sanat-Manipulatif	---	---
Sanat-Bloklar	---	---
Evcilik Köşesi-Manipulatif	-1.788	P<0.05
Evcilik Köşesi Bloklar	-1.788	P<0.05
Manipulatif-Bloklar	000	P>0.05

Tablo 32'de görüldüğü gibi sanat materyalleri ile davranış kaydedilmediği için bu materyaller diğerleriyle karşılaştırılmamıştır. Evcilik köşesi manipulatif materyallerden ve bloklardan etkileşimsel-dramatik oyun davranışı açısından farklı bulunmuştur. Buna karşılık manipulatif materyaller ile bloklar farklı bulunmamıştır. Bu durumda 5-6 yaşındaki erkek çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışının manipulatif materyallerle ve bloklarla istatistiksel bakımdan daha anlamlı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

BULGULARIN TOPLUCA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, bulgular oyun materyallerine göre gruplanarak değerlendirilecek ve yabancı literatürdeki araştırmaların bulgularıyla karşılaştırılarak yorumlanacaktır.

I.BLOKLAR

Üç-dört yaşındaki kız çocukların tekbaşına işlevsel ve bu yaştaki erkek çocukların tekbaşına-yapısal ve paralel-dramatik oyun davranışları bloklarla ilişkil bulunmuştur. Bloklarla oynanan üç-dört yaş kız çocukları ufak boyutlardaki blokları yanyana, üst üste dizmek, renklerine veya boyutlarına göre ayırmak gibi işlevsel davranışlar sergilerken, erkek çocuklar daha büyük boyutlarda bloklarla araba, kamyon veya uçak gibi bir oyun aracı inşa etme çabasına girmektedirler. Üç-dört yaş kız ve erkek çocukların bloklarda gösterdikler etkinlikler arasında ortaya çıkan bu farklılık, erkek çocukların küçük yaşlardan itibaren bedensel güç gerektiren etkinlikler doğrultusunda yönlendirilirken, kız çocukların bu tür etkinliklerinin anababaları tarafından engellenmesinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Erkek çocuklar imgelemlerinde bulunan oyun aracını yarattıktan sonra (örneğin bir araba, kamyon ya da bir uçak inşa ettikten sonra) bu araçlarla dramatik etkinliklere yönelmektedirler. Bu

dramatik etkinlikler sırasında diğer çocukların oyunları izlenmekle, ancak topluca organize olarak etkileşimsel oyunlar oluşmamaktadır. Büyük boyutlardaki bu oyun materyallerinin üç-dört yaş çocuklarında ilginin odak noktasını oluşturarak, etkinliklerin ayrı ayrı sürdürülmesine neden olduğu akla gelmektedir.

Beş-altı yaşındaki kız ve erkek çocuklarında etkileşimsel-yapısal ve etkileşimsel-dramatik oyun davranışının bloklarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu yaştaki çocuklar, daha gelişmiş zihinsel ve toplumsal özelliklerinin bir fonksiyonu olarak oyunun başından itibaren etkileşimsel-yapısal etkinliklere girmekte, örneğin topluca organize olan üç veya dört erkek çocuk bir araba, ya da uçak; kız çocuklar ise bir evcilik köşesi inşa etmektedirler. İnşa etkinleri bişen çocuklar kendi yarattıkları bu oyun araçlarıyla dramatik etkinliklerini birbirleriyle etkileşim içinde sürdürmektedirler.

Shure da (1963) dört yaş çocukları üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bu yaştaki çocukların bloklarla tekbaşına etkinlikler sergilediklerini bulmuştur. Üç-dört yaş erkek çocukların blok köşesindeki oyunlarının kız çocuklar ile karşılaştırıldığında daha sofistike bulunması Dellegrini ve Perlmutter'in (1988) yürüttükleri araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

II Manipulatif Materyaller

Üç-dört yaşındaki kız ve erkek çocukların paralel-işlevsel ve paralel-yapısal oyun davranışları manipulatif materyallerle ilişkili bulunmuştur. Üç-dört yaş kız ve erkek çocuklarında tekbaşına sürdürülen etkinliklere yol açan bloklarla daha küçük boyutlara sahip manipulatif oyuncaklar karşılaştırıldığında, manipulatif oyuncakların bu yaştaki çocukların daha toplumsal olarak nitelenen paralel etkinliklere girmelerine neden olduğu düşünülebilir. Çünkü daha ufak boyutlardaki bu materyaller oyuncak alışverişini kolaşlaştırmaktadır. Oyuncak alışverişi sırasında çocuklar birbirlerinin etkinlikleriyle de ilgilenmebilmektedirler. Ancak yaşlarının bir fonksiyonu olarak topluca organize olmaktansa yapısal etkinliklerini ayrı ayrı sürdürmektedirler. Üç-dört yaşındaki çocukların manipulatif materyallerle sürdürdükleri oyun etkinliklerinde, bloklarda olduğu gibi cinsiyet farkı da bulunmuştur. Üç-dört yaşındaki erkek çocukların sadece paralel-işlevsel ve paralel -yapısal oyun davranışları manipulatif materyallerle ilişkili bulunurken, üç-dört yaşındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışı da bu materyallerle ilişkili bulunmuştur. Bu yaştaki kız çocuklar paralel-işlevsel ve paralel-yapısal etkinliklere bir süre sonra son verip ufak boyutlardaki bu materyalleri simgesel olarak kullanarak birbirleriyle etkileşim içinde dramatik oyunlar

sergilemektedirler. Ufak boyutlardaki bu materyaller, kız çocukların bunları simgesel olarak mutfak araç ve gereçleri olarak kullanmalarını kolaylaştırır görünmektedir. Öte yandan erkek çocuklar, dramatik etkinliklere girmektense, materyal alış verişinde bulunarak farklı oyun araçları inşa etmekte ve yapısal etkinliklerini sürdürmektedirler.

Beş-altı yaşındaki kız ve erkek çocukların etkileşimsel-yapısal ve etkileşimsel-dramatik oyun davranışlarının manipulatif materyallerle ilişkili olduğu ve bu yaştaki kız ve erkek çocukların bu materyallerle sergiledikleri davranışların farklılık göstermediği bulunmuştur. Beş-altı yaşındaki kız ve erkek çocukları manipulatif materyallerle işbirliğine girerek imgelemlerinde bulunan oyun aracını inşa etmekle, daha sonra inşa ettikleri bu oyun araçlarını simgesel olarak kullanarak yine topluca organize bir şekilde dramatik etkinliklere girmektedirler.

Dodge ve Frost (1986) da küçük boyutlardaki materyallerin çocukları, manipulasyon ve inşa etkinlikleri doğrultusunda yönlendirildiğini bulmuşlardır. Quay, Weaver ve Neel'in(1986) manipulatif oyuncakların dört ve beş yaş çocuklarında olumlu sosyal davranış olarak niteledikleri birlikte ve işbirliğine dayanan etkinlikleri arttırdığına ilişkin bulguları aynı paraleldedir.

III) Evcilik Köşesi

Üç-dört yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel ve etkileşimsel-işlevsel oyun davranışları evcilik köşesiyle ilişkili bulunurken aynı yaştaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışı bu alanla ilişkil bulunmuştur. Beş-altı yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranış evcilik köşesiyle ilişkili bulunurken aynı yaştaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışı bu alanla ilişkili bulunmuştur. Dramatik etkinlikler için tasarımılanan evcilik köşesinde, gerek üç-dört gerekse beş-altı yaşındaki erkek çocukların etkinliklerinin, bu alanın amacına uygun olmadığı görülmektedir. Erkek çocuklar küçük yaşlardan itibaren bu alanda koşma, atlama, zıplama gibi beden hareketlerini içeren işlevsel davranışlar sergilemektedirler. Erkek çocukların, bu alandaki bebekler ve oyuncak ev aletlerini kullanarak dramatik etkinliklere girmekten kaçınmaları cinsiyet rollerini ve kalıpyargılarına ilişkin bilgilerinden kaynaklanıyor görünmektedir. Vieira ve Miller (1978) de beş ve on yaşındaki çocukların cinsiyet damgalı oyuncaklar karşısındaki tutumlarını inceledikleri çalışmalarında, beş ve on yaşındaki erkek çocukların kızlara özgü olarak nitelenen nesnelere kaçındıklarını bulmuşlardır.

Shure (1963) tarafından yürütülen araştırmada da kız çocukların işbirliği davranışı sergileyerek en

karmaşık sosyal etkileşimi bebekevi köşesinde gösterdiklerini bulmuştur. Pellegrini ve Perlmutter (1989) kız çocukların evcilik köşesindeki oyunlarının erkeklerle karşılaştırıldığında daha sofistike olduğuna ilişkin bulgular elde etmişlerdir. Dodge ve Frost (1986) evcilik köşesinin kız çocukların eve ait fantazilerini gerçekleştirmek için uygun bir ortam oluştururken, erkek çocukların da fantazilerini bloklar gibi nötr alanlarda gerçekleştirdiklerini belirlemişlerdir. Mc Loyd (1983) bebekler ve oyuncak ev aletleri gibi karmaşık yapıya sahip oyuncaklar olarak nitelediği bu oyun materyallerinin beş yaş çocukların etkileşimsel ve oyun konusu ayrıntılı etkinlikler üretmelerine neden olduğuna ilişkin bulgular elde etmiştir. Batı kültüründeki bu bulguların, Türk çocukları içinde geçerli olduğu görülmektedir.

IV- Sanat Materyalleri:

Üç-dört yaşındaki çocukların paralel-işlevsel ve paralel-yapısal davranışları kağıt, boya kalemleri, yapıştırıcı, makas gibi materyallerle ilişkili bulunmuştur. Üç-dört yaş çocukları kendilerine sunulan bu materyallerle bir süre işlevsel etkinlikler sergilemekle, örneğin materyalleri incelemekte, daha sonra birşeyler yaratma çabasına girmektedirler. Öte yandan beş-altı yaş çocukları materyallerin kendilerine sunulmasından itibaren ne ve nasıl yapmaları gerektiğini kavrayıp

yapısal etkinlikler sergilemektedirler. Gerek üç-dört gerekse beş-altıyaş çocukları etkinlikleri sırasında birbirlerini izlemekte, materyal alışverişinde bulunmakta ancak çalışmalarını ayrı ayrı sürdürmektedirler. Bu materyallerin çocuklar üzerinde bıraktığı etki birlikte çalışın, ancak etkileşime girmeyin şeklinde özetlenebilir. Shure (1963) sanat, kitap, bebekevi, kurallı oyunlar ve blok köşesinde yürüttüğü gözlemlerde şekil verme, boyama, nesnelere yeni birşeyler oluşturma gibi yapısal etkinliklerin özellikle sanat köşesinde gerçekleştiğini bulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

Oyun, çocuğun bilişsel, psikososyal ve ahlak gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun hayal gücünü geliştiren, fantazilerini gerçekleştirmesine olanak tanıyan, problem çözme yeteneğini, perspektif alma ve dil gelişimini hızlandıran, toplum kurallarının öğrenilmesini sağlayan çocuk oyunları yaş, cinsiyet, kültürel ortam gibi faktörlerin yanısıra, çocuklara sunulan fiziksel çevre ve oyun materyallerine de bağlıdır. Uygun oyun materyallerine mümkün olduğu kadar erken yaşta ulaşmanın gelişimsel önemi nedeniyle okulöncesi çağıdaki çocukların toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasındaki ilişki bu araştırmanın temel problemi olarak ele alınmıştır. Bu soruna yaklaşırken Parten'in (1932) toplumsal oyun kategorileri (tek başına oynanan oyun, paralel oyun, etkileşimsel oyun) ve Smilansky'nin (1968) bilişsel oyun kategorileri (işlevsel oyun, yapısal oyun, dramatik oyun) temel alınmıştır. Temel problem çerçevesinde şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Anaokuluna giden 3-4 yaşındaki kız çocukların toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişkisi varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Anaokuluna giden 3-4 yaşındaki erkek çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki kız çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır? Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

4. Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki erkek çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasında ilişki var mıdır?Eğer ilişki varsa bu ilişki oyun materyallerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

A.Ü. Ziraat Fakültesi, Ev Ekonomisi Yüksek Okulu'nun anaokuluna devam eden üç-altı yaşlar arasındaki 32 kız ve 23 erkek toplam 55 çocuk araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın verileri zaman örnekleme tekniği kullanılarak yürütülen sistematik gözlemlerle toplanmıştır. Araştırma grubunu oluşturan her çocuk sanat, evcilik köşesi, manipulatif materyaller ve bloklarla altmış saniyelik gözlem periyodunu on saniyelik kayıt periyodunun izlediği beş dakikalık gözlem üniteleri

içinde gözlenmiştir. Smilansky'nin bilişsel oyun kategorilerinin (işlevsel, yapısal, dramatik) ve Parten'in toplumsal oyun kategorilerinin (tekbaşına, paralel, etkileşimsel) birlikte kullanıldığı bir gözlem formu geliştirilmiş ve çocuklar kendi yaş gruplarıyla oyun etkinliklerini sürdürürken önceden seçkisiz olarak belirlenen bir sıra ile gözlenmiş ve davranışlar bu gözlem formuna kaydedilmiştir. Araştırmanın verileri Cochran's Q testi ve Z-testi ile çözümlenmiştir.

Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir:

1. Üç-dört yaındaki kız çocukların tebaşına-işlevsel; üç-dört yaındaki erkek çocukların tekbaşına-yapısal ve paralel-dramatik oyun davranışları bloklarla ilişkili bulunmuştur.

2. Beş-altı yaındaki kız ve erkek çocukların etkileşimsel-yapısal ve etkileşimsel-dramatik oyun davranışları bloklarla ilişkili bulunmuştur.

3. Üç-dört yaındaki erkek çocukların paralel-işlevsel ve paralel-yapısal oyun davranışları manipulatif materyallerle ilişkili bulunurken bu yaındaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışları da manipulatif materyallerle ilişkili bulunmuştur.

4. Beş-altı yaşındaki kız ve erkek çocukların etkileşimsel-yapısal ve etkileşimsel-dramatik oyun davranışları manipulatif materyallerle ilişkili bulunmuştur.

5. Üç-dört yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel ve etkileşimsel işlevsel oyun davranışları evcilik köşesiyle ilişkili bulunurken aynı yaştaki kız çocukların paralel-dramatik oyun davranışları bu alanla ilişkili bulunmuştur.

6. Beş-altı yaşındaki erkek çocukların paralel-işlevsel oyun davranışı evcilik köşesiyle ilişkili bulunurken aynı yaştaki kız çocukların etkileşimsel-dramatik oyun davranışı bu alanla ilişkili bulunmuştur.

7. Üç-dört yaşındaki kız ve erkek çocukların paralel-işlevsel ve paralel-yapısal oyun davranışları sanat materyalleriyle ilişkili bulunmuştur.

8. Beş-altı yaşındaki kız ve erkek çocukların paralel-yapısal oyun davranışı sanat materyalleriyle ilişkili bulunmuştur.

Bu bulgulara dayalı olarak çocuklara sunulan materyallerle onların ortaya koydukları davranışların toplumsal ve bilişsel boyutları arasında ilişki olduğu söylenebilir. Bu ilişki materyallerin niteliğine bağlı olarak kız ve erkek çocuklarda;

küçük ve büyük yaş grubunda farklı davranışların sergilenmesine neden olabilmektedir.

Bu araştırmada sadece kapalı alanlarda çocuklara sunulabilecek belirli sayıda oyun materyali kullanılmıştır. Farklı oyun materyallerinin ve açık hava oyun alanlarının çocukların davranışları üzerindeki etkisini inceleyen yeni araştırmalar yapılmasında yarar vardır. Örneğin evcilik köşesinde sadece kızlara özgü olduğu düşünülen model oyuncaklar bütün çocuklara sunulmuştur. Oysa erkeklere özgü model oyuncakların kız çocukların davranışları üzerindeki etkileri de incelenmelidir.

Bu araştırmanın verileri zaman örnekleme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Zaman örnekleme tekniğinde bir olgu başından sonuna kadar gözlenmemekte, belli bir oluşum içinde bulunan gözlem birimleri örneklenmiş zaman aralıkları ile izlenmektedir. Spesimen kaydı gibi değişik gözlem teknikleri de kullanılarak çocukların oyun etkinliklerinin incelenmesi bize yeni bilgiler kazandırabilir.

Çocukların yaş ve cinsiyetlerine bağlı olarak işlevsel, yapısal ve dramatik gibi farklı bilişsel davranışlar sergilenmesine olanak sağlayan blokların çocukların oynamaktan en zevk aldıkları oyun materyali olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle anaokullarında çocukların toplumsal ve bilişsel gelişimlerini hızlandırmak amacıyla bu materyallerden yararlanılması düşünülebilir.

KAYNAKÇA

And, M., **Oyun ve Büyü**, İş Bankası Kültür Yay.,
İstanbul, 1974

Blakemore, J.E.O. and La Rue A.A., "Sex Appropriate
Toy Preferences and the Ability to
Conceptualize Toys as Sex-Role Related,
"Developmental Psychology, Vol. 15 No.3
(1979) 339-340

Boratan, P.N., **Türk Folkloru**, Gerçek Yay., İstanbul,
1973.

Cohen M., "Chimeric Objects and Playthings", **The
Psychoanalytic Study of the Child**, Vol.42,
New Haven Yale Universty Press (1987)
85-103.

De Stefano, C.T. and Mueller, E., "Environmental
Determinants of Peer Social Activity in
18-Month-Old Males", **Infant Behavior and
Develepment**, Vol.5 (1982) 175-183

Dodge M.K. and Frost J.L., "Children's Dramatic Play:
Influence of Thematic and Nonthematic
Settings", **Childhood Education**, Jan/Feb.
(1986) 166-170

Düzgüneş O., Kesici T., Gürbüz F., İstatistik Metodları I, A.ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

Eckerman, C.O. and Whatley, J.L., "Toys and Social Interaction Between Infant Peers, "Child Development, Vol. 48 (1977) 1645-1656.

Eckler, J. and Weininger, O., "Play and Cognitive Development in Preschoolers: A Critical Review," The Alberta Journal of Educational Research, Vol. 14 No.2 (1988) 179-193.

Eisenberg N., Tyron K. and Cameron E., "The Relation of Preschooler's Peer Interaction to their Sex-Typed Toy Choices," Child Development , Vol.55 (1984) 1044-1050.

EL'Konin, D., "Symbols and Its Functions the Play of Children," Soviet Education, Vol. 8 (1966) 35-41.

Erikson, E.H., Childhood and Society, Norton, New York, 1963

Fling, S.and Manosevitz, M., "Sex Typing in Nursery School Children's Play Interests," Developmental Psychology, Vol.7 (1972) 146-152

Freud, S., **Beyond the Pleasure Principle**, Hogarth Press, London, 1953.

Gabriel, J., **Children growing Up**, 3rd Ed., American el Sevier publ.Comp., New York, 1969.

Gallahue, D.L., **Understanding Motor Development Child**, John Wiley and Sons, New York, 1982.

Göncü A., "Models and Features of Pretense, "Developmental Review," Vol.9 (1989) 341-344.

_____, "Oyunun Çocuk Yaşamındaki Yeri", Cumhuriyet Bilim Teknik, Ocak 12, 1991 s.8

Hartley R.E., Frank K.L.and Goldenson R.M., **Understanding Children's Play**, Columbia University Press, New York, 1970.

Hartley R.E and Goldenson R.M., **The Complete Book of Children's Play**, Thomas Y. Crowell Company., New York, 1970.

Hart H.C.and Sheenan R., "Preschoolers" Play Bheavior in Outdoor Environments: Effects of traditional and Contemporary Playgrounds, "American Educational Research Journal, Vol.23 No.4 (1986) 668-678.

Hughes, F.P. and Noppe L.D., **Human development Across the Life Span**, West Publ. Co., St Paul, 1985.

Isenberg, J. and Quisenberg, N.L., "Play: A Necessity for all Children," **Childhood Education**, Vol.64 No.3 (1988) 138-145.

Jacobson J.L., "The Role of Inanimate Objects in Early Peer Interaction," **Child Development**, Vol.52 (1981), 618-626.

Keeves, J.P., **Educational Research, Methodology and Measurement**, Pergamon Press, London, 1986.

Mead, G.H., **The Social Psychology of George Herbert Mead**, University of Chicago Press, Chicago, 1956.

Mc Loyd, V.C., "The Effects of the Structure of Play Objects on the Pretend Play of Low-Income Preschool Children", **Child Development**, Vol.53 (1983) 626-635.

Moran G.S., "Some Functions of Play and Playfulness: A Developmental Perspective," **The Psychanalytic Study of the Child**, Vol.42, New Haven Yale University Press, 11-29.

Neubauer P.B., "The Many Meanings of Play," *The Psychoanalytic Study of the Child*, Vol.42, New Haven Yale University Press (1987) 3-10.

O'Brien M. and Huston A.C., "Development of Sex-Typed Play Behavior in Toddlers," *Developmental Psychology*, Vol.21 No.25 (1985) 866-871.

Pellegrini A.D., "Play Centers and the Production of Imaginative Language," *Discourse Processes*, Vol.9 (1986) 115-125.

Pellegrini A.D., and Perlmutter J.C., "Classroom Contextual Effects on children's Play," *Developmental Psychology*, Vol.25 No.2 (1989) 289-290.

Piaget, J., *Play, Dreams and Imitation in Childhood*, New York: Norton, 1962.

Quay L.C., Weaver J. and Neel J.H., "The Effects of Play Materials on Possitive and Negative Social Behavior in Preschool Boys and Girls," *Child Study Journal*, Vol.16 No.1 (1986) 67-76.

Ridenour M.V., "Age Appropriateness and Safety of a Home Merry-Go-Round for Young Children," *Perceptual Motor Skills*, Vol.63 (1986) 271-278.

Rubin, K.H., Fein G.G and Vandenberg, B., **Handbook of Child Psychology**, 4 th Ed., John Wiley and Sons, New York, 1983.

Rubin, K.H., Maioni, T.L. and Hornung M., "Free Play Behaviors in Middle and Lower Class Preschoolers: Parten and Piaget Revised," **Child Development**, Vol.47 (1976) 414-419.

Ryan, L.G., "Infant Social Activity. The Discovery of Peer Play" **Childhood Education**, Vol.1 (1986) 24-29.

Seyrek, H., Sun, M., **Çocuk Oyunları, Müzik Eserleri** Yay., İzmir 1985.

Shure M.B., "Psychological Ecology of A Nursery School", **Child Development**, Vol.34 (1963) 979-992.

Smith, P.K., Takhvar, M., Gore and Vollsteat, R., "Play in Young Children: Problems of Definition, Ctegorisatin and measurement," **Earyl Child Development and Care**, Vol.19 (1985), 24-41.

Sokal, R.R., and Rohlf F.J. **Biometry**, Second Edd., W.H.Freeman and comp., San Francisco, 1981.

Solnit A.J., "A Psychoanalytic View of Play," *The Psychoanalytic Study of the child*, Vol.42, New Haven Yale University Press, 205-219.

Wright D. and Croxen M., *Moral Development A Cognitive Approach*, The Open University Press, 1976.

Vandell D.L., Wilson K.S and Buchanan N.R., "Peer Intreaction in the First Year of Life: An Examination of its Structure, Content and Sensitivity to Toys," *Child Development*, Vol.51 (1980) 481-488.

Vieira K.G.and Miller W.H., "Avoidance of Sex-Atypical Toys by Five and Ten-Year-Old Children," *Psychological Reports*, Vol.43 (1978) 543-546.

Yavuzer, H., *Aile ve Çocuk*, Ak Yayınları, Grafik Sanatlar Mat., İstanbul, 1981.

Yawkey, T.D., *Piaget and Children's Play: It's Role and Development*, The Sab Press Inc., Fair Lawn. New Jersey 1977.

EK 1: GÖZLEM FORMU

Gözlem Vürütüldüğü Oyun Alanı:	Gözlem Vürütüldüğü Tarih:	Gözlenen Çocukun Adı, Soyadı, Yaşı					1.dk 2.dk 3.dk 4.dk 5.dk					1.dk 2.dk 3.dk 4.dk 5.dk					1.dk 2.dk 3.dk 4.dk 5.dk				
TOPLUMSAL-BİLİŞSEL DAVRANIŞ ÖRÜNTÜSÜ																					
Tekbaşına-İşlevsel																					
Tekbaşına-Yapısal																					
Tekbaşına-Dramatik																					
Paralel-İşlevsel																					
Paralel-Yapısal																					
Paralel-Dramatik																					
Etkileşimsel-İşlevsel																					
Etkileşimsel-Yapısal																					
Etkileşimsel-Dramatik																					

EK - 2

COCHRAN'S Q TESTİ SONUÇLARI
3-4 Yaşındaki Kız Çocukların Oyun Konusundaki
Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntülerinin Oyun
Materyalleri ile İlişkisi

Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntüsü	Q Değeri	Tablo Değeri
Tekbaşına- işlevsel	28.7838 ^x	11.341
Tekbaşına-yapısal	2.40000	7.815
Tekbaşına-dramatik	3.60000	7.815
Paralel-işlevsel	375.353 ^x	11.341
Paralel-yapısal	112.701 ^x	11.341
Paralel-dramatik	12.6000 ^x	11.341
Etkileşimsel-işlevsel	3.00000	7.815
Etkileşimsel-yapısal	2.40000	7.815
Etkileşimsel-dramatik	154.500 ^x	11.341

x = p < 0,01

**3-4 Yaşındaki Erkek Çocukların Oyun
Konusundaki Toplumsal-bilişsel Davranış
Örüntülerinin Oyun Materyalleri ile ilişkisi**

Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntüsü	Q Değeri	Tablo Değeri
Tekbaşına- işlevsel	3.62069	7.815
Tekbaşına-yapısal	9.00000 ^{xx}	7.815
Tekbaşına-dramatik	3.00000	7.815
Paralel-işlevsel	578.800 ^x	11.341
Paralel-yapısal	78.0000 ^x	11.341
Paralel-dramatik	11.3333 ^{xx}	7.815
Etkileşimsel-işlevsel	12.0000 ^x	11.341
Etkileşimsel-yapısal	0.882353	7.815
Etkileşimsel-dramatik	0.882353	7.815

x = p < 0,01

xx = p < 0,05

**5-6 Yaşındaki Kız Çocukların, Oyun Konusundaki
Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntülerinin Oyun
Materyalleri ile İlişkisi**

Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntüsü	Q Değeri	Tablo Değeri
Tekbaşına- işlevsel	---	---
Tekbaşına-yapısal	---	---
Tekbaşına-dramatik	6.00000	7.815
Paralel-işlevsel	2.00000	7.815
Paralel-yapısal	18.5217 ^x	11.341
Paralel-dramatik	7.00000	7.815
Etkileşimsel-işlevsel	3.00000	7.815
Etkileşimsel-yapısal	67.5882 ^x	11.341
Etkileşimsel-dramatik	382.364 ^x	11.341

x = p < 0,01

**5-6 Yaşındaki Erkek Çocukların Oyun Konusundaki
Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntülerinin Oyun
Materyali ile İlişkisi**

Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntüsü	Q Değeri	Tablo Değeri
Tekbaşına- işlevsel	3.00000	7.815
Tekbaşına-yapısal	---	---
Tekbaşına-dramatik	---	---
Paralel-işlevsel	24.0000 ^x	11.341
Paralel-yapısal	15.0000 ^x	11.341
Paralel-dramatik	1.20000	7.815
Etkileşimsel-işlevsel	1.5385	7.815
Etkileşimsel-yapısal	21.2069 ^x	11.341
Etkileşimsel-dramatik	171.828 ^x	11.341

x = p < 0,01